

Møte for lukkede dører, Stortinget 3. mai 1939

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 3. mai 1939 kl. 17.00

President: Hambro.

Dagsorden:

Tilråding frå militærnemnda om oversyn over korleis løyvingane til Land- og Sjøforsvaret i 1937-38 og 1938-39 er nytta m.v. (Innst. S. G.)

Presidenten: I henhold til forretningsordenen foreslår presidenten møtet satt for lukkede dører, og betrakter det som enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet, og anser det for enstemmig bifalt. - Likeledes vil presidenten, etter konferanse med forsvarsministeren, foreslå at pressens representanter etter fortegnelse fra Utenriksdepartementets pressekontor får adgang til å påhøre møtet, og anser det for enstemmig bifalt. Endelig foreslås ekspedisjonschef Helgerud, oberst Abel, kommandørkaptein Lorck, oberstløytnant Mjøllner og kaptein Marstrander fra Forsvarsdepartementet gitt adgang til å overvære møtet. Det ansees for enstemmig bifalt.

Saken i sin almindelighet undergas debatt.

Seip (formann og ordfører for nemnda): Eg trur det er nyttig at me her i Stortinget kan få dryft forsvarsspørsmålet for stengde dører. Når ein dryfter desse spørsmåla for opne dører, er ein ikkje so fri som ofte kunde vera ynskjande med umsyn til spørsmålet um kva ein kan uttala seg um.

Det som ligg fyre idag, er som ein ser, berre tilråding um Stortingsmelding nr. 28, um korleis dei umframmiddel som Stortinget dei siste åra har løyvt til forsvaret, er nytta, men eg går ut frå at det og vil vera høve til i dag å koma inn på spørsmål som heng saman med nøytralitetsvernet elles, i den mun som ein finn det ynskjande.

Det fyrste eg vil få lov til å streka under, det er - som òg denne meldinga syner - at det er ikkje so lite som er gjort av Regjeringa og Stortinget i dei siste åra for å setja nøytralitetsvernet vårt i stand. Eg viser i so måte til det oversynet som er gjeve i meldinga um varige tiltak til styrkjing av nøytralitetsvernet. Då me kom saman til dryftingar millom Regjeringa og gruppone i 1937, fekk me eit oversyn over kva dei militære fagchefane meinte var turvande for å setja nøytralitetsvernet i rimelegt stand. Det var då tale um ein 6-års plan. Nemnda har funne det ynskjande at Stortinget vart kjend med dette, og har difor prenta som vedlegg eit brev frå Kommanderande Admiral frå 1936, og eit oversyn frå Kommanderande General som fylgde med budgettframlegget for 1939-40, og som soleis for heren er meir à jour enn oversynet for marinen. Me har sett dette saman og knytt nokre merknader til det. For so vidt gjev ikkje det noko detaljert oversyn, so ein skal ikkje hefta seg for mykje med detaljane der, men det

gjev då eit oversyn over storleiken av dei tala som det her er spørsmål um. Kommanderande Admiral sette den gongen upp ein plan som gjekk ut på å nytta 127 mill. kronor i 6 år, eller 21.17 mill. kronor pr. år. Ein vil finna dei tala i vedlegg 2 til tilrådinga. Frå Kommanderande General låg det fyre krav på 24 mill. kronor til heren og dessutan på midel til flygevåpnet, men det er ein sum som ikkje var fiksert, av di ein hadde fyre spørsmålet om umorganisasjon av flygevåpnet. Men reknar ein då med dei same tal som no er gjevne upp i tilrådinga, umlag 18 mill. kronor, so vert det til saman 42 mill. kronor til heren og flygevåpnet for heren. Det skulde verta i alt 7 mill. kronor årleg i 6 år. Til heren og sjøforsvaret skulde det då krevjast i alt 28 mill. kronor pr. år i 6 år. Tek me løyvingane i 1937 og 1938 på 17 + 25.3 mill. kronor + 3.2 mill. kronor som Forsvarsdepartementet har fått frå Handelsdepartementet, og legg ein so til dei 18 mill. kronor som det no har kome framlegg um frå Regjeringa, og som det vil koma tilråding um frå militærnemnda med det fyrste, so kjem me upp i ein samla sum på 63.5 mill. kronor på 3 år, eller 21 mill. kr. pr. år i gjenomsnitt. Me ligg då i røynda ikkje so langt burte frå det som dei sakkunnige den gongen kravde som løyving pr. år for innan ei rimeleg tid å få nøytralitetsvernet vårt i orden. Og me ligg høgare enn det høgre kravde i 1937. Det var ingen som då gjekk inn for heile den løyvinga som dei militære sakkunnige hadde sett upp. Det var 90 mill. kronor i alt, eller 15 mill. kronor pr. år. Eg ser burt frå at framlegget frå høgre den gongen var so livsframandt at det ikkje var teke med noko til flygevåpnet i heren. Men krava stig etter kvart, og den tekniske utviklinga verkar med til at krava stig, og vel må stiga. Me har som eit døme på det at so seint som i 1938 rekna ein med kr. 150 000 pr. flyg, i år reknar ein med den doble prisen.

Me skal, synest eg, ikkje sjå burt frå det me har vunne til betring av nøytralitetsvernet vårt i dei siste åra. I heren har me fått mitraljøsone i orden, bombekastarar har me fått, gassvernmaterieell har me fått heller mykje av. Me har hatt øvingar med ein motorisert artilleribataljon og eit motorisert brukompani. Øvingstida er auka til 84 dagar, talet på elevane i befalsskulen er auka til det 4-doble.

Under sjøforsvaret har me fått 3. sjøforsvarsdistrikt organisert. Me har auka fartytalet ikkje so lite og so snøgg som me har kunna byggja. Me har auka skytset og minemateriellet.

Kystartilleriet har det diverre gått noko seint med å få modernisert, det har teke tid med å få arbeidet i gang på festningane og med å få ammunisjon til det store skytset, dei store haubitserane me har. Truleg vil me med det fyrste få noko meir, men det har gått seint med dette. Mest står det vel att å setja luftforsvaret i orden. Me har fått noko meir materieell, noko meir luftvern, både 7 1/2 cm. luftvernkanonar og 40 mm. luftvernmaskinkanonar, og vonleg vil me med det fyrste få endå noko meir der. Med dei avgrensa oppgåvone som nøytralitetsvernet vårt har, har me kome eit stykke på veg med å gjera det effektivt. Me skal ikkje sjå altfor myrkt på saka.

Men sjølvsagt står det mykje att, og det er ikkje berre pengar det står på no. Når det gjeld øvingar t.d., vil det

ikkje vera lett å få repetisjonsøvingar i år. Me vantar utdana befal. Jamvel um me skulde ynskja å setja i gang repetisjonsøvingar i år vil det vera store vanskar med det. Me må difor fyrst få meir befalsøvingar, og me bør etter mitt skyn ogso fyrst få den nye distriktsbefalordninga i stand, fyrr me går til repetisjonsøvingar. Det er i det heile eit spørsmål um det er mogleg å setja i gang repetisjonsøvingar no i år, i alle fall for ei større mengd innkommanderte, utan å gjera det i form av mobilisering. Eg kann peika på ein einskild ting der, berre ein ting som sanitetet, lækjarane. Det har vore dei største vanskar med å få lækjarhjelp til rekruttøvingane i år. Det skal til 6 000 lækjardagsverk. Av det har sanitetsjefen kunna skaffa 3 000 på vanleg vis, 1 500 har vore skaffa ved leighjelp og 1 500 ved medisinske studentar. Skulde det attåt det skaffast lækjarhjelp under repetisjonsøvingar, vilde ein stå heilt fast, og ein vilde absolutt ikkje hava noko, um ein ikkje kunde nytta vernepliktslova, § 56 trur eg det er, og kommandera dei inn, altso ved ei mobilisering, og det vilde berre kunna gjerast ved at ein reiv upp so å segja den civile lækjarskipnaden.

Når det gjeld materiell, trur eg ogso at det i røynda ikkje er på pengar det står no; me kann ikkje koma stort snøggare fram likevel enn med dei løyvingane som har vore gjeve. I røynda vil administrasjonen ikkje lett kunna greia å nytta stort meir pengar enn ein no har.

Eg synest denne meldinga som ligg fyre, viser at administrasjonen har nok å gjera.

Eg nemner flyfabrikken. Det vart ifjor sett av 3 mill. kronor til ein flyfabrikk. Det er eit år sidan. Fyrst i dag har me her i salen fått proposisjon um korleis desse pengane skal nyttast. Det gjekk eit heilt år med til å planleggja det, og endå står me no langt frå ferdige til å taka fatt. Eg ventar ikkje at ein her heime skal greia det same som dei greier i Amerika - eg såg nyleg at der var det bygt ein flyfabrikk til 1.8 mill. dollar på 11 vikor, og han greier å produsera 200 fly um månaden - men ein noko større fart med omsyn på denne for forsvaret vårt so viktige sak hadde vore ynskjeleg. Eg nemner torpedobåtane. Det vart i fjor gjeve løyving til ein motortorpedobåt. Det er fyrst no nyleg at det er skrive under kontrakt um levering av ein slik motortorpedobåt, og det går mange månader fyrr ein kann få han hit til landet. Det er vel nok at ein nøgje granskar dei ymse alternativ, sender ut ekspertar som skal sjå både på det eine og på det andre; men når det hastar, må ein ikkje nytta for mykje av tida med å få sakkunnige som kanskje er usamde, til å verta samde. Ein får skjera gjenom. Eg nemner vidare ekserserplassen for Rogaland. Det vart avsett ein sum til denne. Det har teke lang tid å vinna fram til eit resultat der, og eg vil gjerne ha opplyst kor langt den saka no har kome. Det er vel lita von um at me i år kann få den saka fram for Stortinget. Eller våre kystfestningar! Det har teke ei urimeleg lang tid å få arbeidet i gang og detaljplanar ferdige for dei. Det er over tvo år sidan det vart løyvt til framskyting av festningane i Kristiansand og Bergen; enno er det mest ikkje gjort noko. Eg veit at det har teke tid å få grunnspørsmålet i orden. Det kann henda ein bør taka upp spørsmålet um eit lovbrigde soleis at

det ved militært arbeid, som ved ymse andre arbeid, vert høve til å setja i verk arbeidet utan å venta på langvarige skynsforretningar og rettssaker.

Eg kann òg nemna noko som har vore sagt underhand, at under vinterøvingane i år var det stor skort på ein slik liten ting som hestetruget. Ein skulde ha fram 30 hestar ein plass, men ein hadde berre trugor til dei 7. So måtte ein gå fram med dei 7 hestane, ein skilaupar gjekk attende med trugone, og so fekk dei 7 hestar på ny fram, og slik heldt dei på til dei hadde fått fram dei 30 hestane. Det tyder på skort i administrasjonen, når det heng slik saman. Ein feil som òg har vore gjort - og her har vel Stortinget kanskje sin part av skulda: Me har gjeve løyving til våpen, men har ikkje samstundes sytt for at det har vore gjeve løyving til ammunisjon. Me har nokre få store haubitsar. Til no har me ikkje hatt ammunisjon til dei. Truleg har me i det siste fått noko, men det som det var ynskjande å ha, får me ikkje fyrr dei løyvingane som det er gjort framlegg um i den siste proposisjonen um umframsløyvingar til nøytralitetsvernet, er gjevne. Og det tek vel eit år, skulde eg tru, fyrr den ammunisjonen som det vert gjeve løyving til i år, kann koma til nytte. Me kann ikkje få han her i landet, me må til Sverige, til Bofors, etter han.

No er det klårt at administrasjonen i dei siste åra har fått eit stort meirarbeid ved alle desse umframsløyvingane, so eg for min part vil ikkje koma med nokon anke mot administrasjonen, men eg vil be statsråden taka upp spursmålet um det ikkje var råd i nokon mun å rasjonalisera administrasjonen her. Eg har sjølv sagt ikkje den kjennskap til administrasjonen at eg kann segja noko større um dette eller gå noko nærare inn på det, difor er det berre eit inntrykk eg har, at desse sakene i nokon mun vert seinka, av di so mange avgjerder skal heilt inn til departementet. I andre departement har, so vidt eg kann skyna, administrasjonen dei som skal setja dei store arbeid i verk - ein langt større fridom, sjølv sagt under ansvar, til å setja tiltaka i verk, når pengane er der. Dei millionsummar som er løyvde til jarnbaner, til hamneanlegg, til veganlegg, har Hovudstyret for Statsbanene, havnedirektøren og vegdirektøren stort sett rådvelde over, når dei ligg fyre. Dei avgjer kontraktar til store summar, og det er berre i serlege høve at sakene må inn for departementet. Eg segjer at eg ikkje kann uttala dette noko sterkt, men eg vilde nemna det. Eg trur at det ogso i militærstellet kunde vera grunn til å gjeva administrasjonen i marka, um eg so må segja, noko større fridom.

I den proposisjonen som ligg fyre um umframsløyving, og som me seinare skal ha fyre, er det millom anna eit framlegg um løyving til 7 nye motortorpedobåtar. Eg er kjend med at det er um å gjera å få gjort kontrakt um desse so snøgt som råd er, i samheng med den kontrakten um den eine som er gjort. Millom anna trur eg nok at nyskipnaden burte i England med forsyningsdepartement der, kan koma til å leggja vanskar i vegen, um ein ikkje handlar snøgt. Eg går ut frå at departementet, utan å venta på den endelege fyrehavinga i Stortinget, kann gjera kontrakt um kjøp av desse båtene. Eg trur eg kann segja dette på vegner av heile nemnda. Det vart

sagt frå nemnda då statsråden var der, men eg tek det opp att her, og eg trur departementet sikkert kann rekna med at den løyvinga vert gjeven, og vert det ikkje motsagt her i tinget i dag, går eg ut frå at statsråden har fullmakt til straks å gjera kontrakt um desse båtane. Eg går då ogso ut frå at statsråden nyttar den fullmakta.

I Stortingsmelding nr. 28 som me har fyre idag, er det upplyst at av den løyvinga på 15 mill. kronor til forsyninger, som Handelsdepartementet hadde rådvelde over, er det nytta 320 000 kronor til prøveleveranse av våpenteknisk materiell frå private verkstader. Eg meiner at det er heilt rett at det er gjort, men det er spursmål um det ikkje kunde gjerast noko meir for å draga den private industrien inn i eit målmedvite arbeid for forsvaret. Spursmålet veit eg kjem fram ogso i samband med proposisjonen um flyfabrikk. Men òg på mange andre umkverve kunde ein truleg nytta den private industrien. Men skal ein ha full nytta av han i krigstid, må han få vera med i arbeidet i fredstid. Eg vil spyrja statsråden um han kann gjeva nokre nærare opplysningar um kor langt ein har kome på dette umkvervet.

Eg skal for min del fyrebils ikkje segja meir um dette. Eg kann summera opp som resultat av det som ligg fyre: At det i dei seinare år, i samarbeid millom Regjeringa og Stortinget, alle partiar i Stortinget, er lukkast å nå noko fram i utbetring av nøytralitetsvernet vårt. At det enno står ikkje so lite att for å få det i den skikk som ein kunde ynskja, og at det vilde vera ynskjeleg um ein på ymse punkt kunde nå fram til ein noko meir effektiv administrasjon, for so snøgt som råd er å kunna setja i verk dei tiltak Stortinget gjev løyving til. For det bør me vel vera klår over, at skal dette gjera si fulle nytte, slik som me har tenkt det, har det stor hast.

Presidenten: Efter henstilling fra forsvarsministeren vil presidenten foreslå at også herrene kaptein Kjeve og kaptein Horve fra Forsvarsdepartementet får adgang til å overvære forhandlingene - og anser det for enstemmig bifalt.

Der er tegnet en hel rekke talere, og presidenten vil foreslå at tiden for dem som herefter tegner sig, begrenses til inntil 5 minutter - og anser det bifalt.

T. Sverdrup: Jeg tillot mig under debatten om hr. Sven Nielsens interpellasjon den 10 mars i år å si at jeg var vitende om en del skrekkinnjagende mangler ved første beredskap, og at Stortinget, når det fikk sig forelagt disse mangler, ganske sikkert også i år vilde kunne enes om å bevilge ytterligere ekstraordinært til forsvaret. Siden den gang har vi jo fått en proposisjon fra Regjeringen som går ut på 18 mill. kroner til militære foranstaltninger som i nogen grad retter på enkelte av de mangler som jeg siktet til ved den anledning. Jeg skal idag, når jeg har anledningen i et hemmelig møte, få påpeke en del av de ting som jeg siktet til dengang, og som jeg mener snarest må rettes; for jeg kan vanskelig forstå at de lenger tåler utsettelse.

Til en rekke av våre fartøier mangler vi luftskyts. Enhver vil uten videre påvisning forstå hvad det vil si idag, med den høie standard som luftvåbenet er kommet til, at våre fartøier

ikke har noget å forsvare sig med mot angrep fra luften. Krigsfartøier uten luftskyts mener jeg overhodet ikke kan brukes i en moderne sjøkrig, og selv under nøytralitetsvakt innebærer de for besetningen en så stor risiko at vi bør ikke være med på å utsette mannskapet for den. Den nye proposisjon nr. 1, tilleg 20, søker å rette noget på dette forhold, idet det foreslåes anvendt 1 150 000 kroner til luftskyts for våre fartøier. Jeg tror man kommer sannheten nærmere om man sier at bare for å dekke det nødvendigste behov måtte man gå til å bevilge det dobbelte beløp.

Marinens torpedobeholdning er for liten. Fabrikkens kapasitet er for liten til å dekke behovet selv i fredstid. Jeg skal tillate mig å citere hvad minedirektøren har sagt i den anledning. Det er å finne i innst. S. G. på side 10:

"Marinens Minevesen har gjort opmerksom på at torpedo-fabrikken kapasitet er altfor liten til å kunne forsyne fremtidige fartøier med det nødvendige antall torpedoer. Skal fabrikken klare dette, trengs der en utvidelse som er beregnet til 0.825 mill. kr. Omkostningene ved fremstillingen av et rimelig antall torpedoer pr. fartøi opføres med 2.4 mill. kr." - med andre ord man er 2.4 mill. kroner i underskudd på det som trengs for å kunne bringe vår torpedobeholdning op på hvad man kan kalle et rimelig freds nivå - "under forutsetning av at halvdelen av de samlede omkostninger belastes fartøienes byggekonto. En beskjedne mobiliseringsbeholdning av nye hornminer, luftbomber og synkeminer beregnes til 3.1 mill. kr., idet det er forutsetningen at efterforsyning ordnes ved hjelp av den private industri. Der has for tiden 930 tomme eldre miner." osv. Jeg skal ikke citere videre. Det er, siden dette blev skrevet, bevilget et beløp på 225 000 kroner til forbedring av torpedofabrikken, men som man vil forstå av de krav som er blitt fremsatt, er dette ikke på langt nær nok til å dekke selv et fredsbehov av torpedoer. Våre beholdninger torpedoer og miner er altfor små, og dette er så meget mer betenkelig som vi jo har knesatt det prinsipp at vårt sjøforsvar skal være basert på miner og torpedoer. Til den aller nødtørftigste komplettering av disse forråd kan man trygt regne med at det må medgå 3 mill. kroner.

Det er i St.med. nr. 28, side 6, gjort rede for marinens beholdninger av brensel. I Syd-Norge har vi en brenselbeholdning på 5 000 tonn og i Nord-Norge en beholdning på 9 500 tonn. Man kan regne med at det månedlige forbruk av brenselolje for de fartøier vi nu har, under nøytralitetsvakt er 3 500 tonn, det vil si at vi har en beholdning for 1 1/2 måned i Syd-Norge og en beholdning for 2 1/2 måned i Nord-Norge, tilsammenlagt for hele landet 4 måneder. Jeg tror det må innrømmes at dette er meget knappe beholdninger av et forråd av så vital betydning som dette er. Hertil kommer at de private beholdninger i landet heller ikke er store. Jeg har fått opgitt at den samlede brenselbeholdning i landet pr. 1 januar i år var tilsammen 86 000 tonn, 40 000 tonn på Østlandet, 6 000 tonn på Sørlandet - dette er Solar-, Diesel- og Fueloil til motorskib og til brensel til våre moderne fartøikjeler - på Vestlandet 30 000 tonn og i Nord-Norge 10 000 tonn, vesentlig Solarolje, det er sådan olje som våre fiskefartøier benytter. Dette er sikkerlig ikke større beholdninger enn høist nødvendig for vår

motoriserte og oljefyrte handelsflåte og vår fiskerflåte, som jo også skal holdes i gang hvis det kommer til en krigssituasjon ute i Europa. Jeg tror ikke at staten kan regne synderlig med å trekke på de private beholdninger under krigsforhold. Jeg skulde anta at marinens beholdninger, for å være forsvarlige, minst bør økes med 20 000 tonn, en 10 000 tonns beholdning på Vestlandet og en 10 000 tonns beholdning på Østlandet. Dette vil medføre en utgift på rundt 2 millioner kr.

Marinens personell er for alle kategorier for lite. Kommanderende Admiral har gjentagne ganger hevdet dette i sine almindelige budgettforelegg, og sist har Kommanderende Admiral i år i forbindelse med budgettet avgitt en foreløbig redegjørelse. Departementet har lovet en utredning. Men allerede av den utredning som foreligger fra Kommanderende Admirals side, fremgår det at det ikke er nogen lett oppgave å få våre fartøier nogenlunde bemannet og de forskjellige nødvendige organer betjent under mobilisering. Det er et spørsmål om det her ikke må foretas noget ekstraordinært for å bringe dette i orden, ti uten betryggende bemanning er det helt klart at våre fartøier er temmelig hjelpeløse.

Vi mangler minesperringer til Bergensavsnittets sperring i Hjeltefjorden, til Stavangeravsnittet og til Trondheimsfjorden med bestrykningskyts til disse 3 minesperringer av vital betydning. Jeg skulde anta at man må regne med at det vil komme op i en utgift på 5 millioner kroner å rette på denne mangel.

Jeg har nu nevnt en del mangler vedrørende Marinen, men der foreligger videre oppgave over en hel del detaljmangler, som samlet dessverre beløper sig til ganske store beløp, og som for en flerhets vedkommende godt kan være like berettiget som disse store mangler jeg nu har nevnt. Denne oppgave sikkerlig er i departementets besiddelse.

Jeg skal så gå over til å behandle kystartilleriet. Som det vil være bekjent, er våre festninger i Oslofjord, Kristiansand og Bergen under flytning ut i terrenget. Bak Oslofjords og Bergens befestning foregår for en alt vesentlig del Marinens mobilisering, som så vil være avhengig av disse festningers dekning mot overfall. Da vår marines fartøier for størsteparten ikke er bemannet i fredstid, og en rekke nødvendige beholdninger er plasert i land, vil man forstå hvilken avgjørende betydning disse festninger har for at vår marine i det hele tatt skal ha nogen chance til å få mobilisert. Alle våre festninger er uten vaktbesetning undtagen en enkelt i den tid av året når den almindelige rekruttjeneste foregår. Festningene danner således ingen beskyttelse, men jeg tør hevde at de innebærer en direkte fare for å bli besatt og utnyttet av en fiende mot oss selv, før vi får dem bemannet, og derved vilde våre 4 hovedinnførselsfronter Oslofjorden, Kristianssand, Bergen og Trondheim være korket. Jeg behøver ikke videre beskrive hvad dette betyr. Nu har Regjeringen i proposisjonen om ekstraordinære bevilgninger i nogen grad rettet på dette forhold ved å foreslå bevilget kr. 350 000 til stambesetning på våre festninger, så vidt jeg forstår undtatt Kristianssand. Jeg vil gjerne spørre statsråden om dette ikke er riktig. Hvis mitt resonnement her er riktig, at det ikke er regnet med Kristianssand, vil jeg påpeke at det er like farlig å

la Kristiansand ligge ubeskyttet så lenge det er en festning der, som å la nogen av de andre ligge ubeskyttet, idet det direkte innbyr til å sette sig fast og utnytte dette punkt og festningen, så jeg tror at man i tilfelle bør gå et skritt videre og legge stambesetning også på Kristiansands festning.

Å bemanne våre festninger med stambesetning er en foranstaltning som jeg vanskelig kan forstå iallfall ikke blev truffet allerede i høst og etablert som en fast ordning, ti i de kritiske dager i september var man vel fullt opmerksom på den fare og den svakhet som det hittil praktiserte system, det å la våre festninger ligge åpne, innebar. Våre festningers bemanning i septemberdagene skal jeg med et mildt uttrykk karakterisere som noget inn på verdiløs, og siden har der ingen bemanning vært på våre festninger. Når jeg taler om våre festningers bemanning, skal jeg med engang nevne at adskillig av det befall som skal disponeres ved kystfestningenes mobilisering, ikke har gjort tjeneste siden verdenskrigen, det vil si på 20 år, og mange har ikke gjort tjeneste siden 1930, det vil si i de siste 9-10 år. Jeg tror derfor at det blir nødvendig å holde ekstraordinære øvelser for eldre befall i vårt kystartilleri for å bringe dette forhold i orden.

For å bringe de 3 festninger: Oslofjord, Kristiansand og Bergen, som er under flytning, i orden, vil man ha sett at Kommanderende Admiral i 1936 beregnet utgiftene til 8.2 mill. kroner. Det er tidligere bevilget 4.3 mill. kroner. I år er det fremsatt forslag om 700 000 kroner, slik at det vil gjenstå å bevilge 3.2 mill. kroner for å bringe denne sak helt i orden. Til Oslofjord festning og Bergens festning må man iallfall hurtigst få de kanoner man har og eier, på plass og få skaffet ammunisjon til kanonene. Man må også få anskaffet nødvendig luftskyts til de av våre festninger som ikke har det. Dette vil medføre en minsteutgift av iallfall rundt regnet 2 millioner. Situasjonen ved Oslofjord festning idag er den at av de fire 30.5 cm. haubitzere som blev anskaffet under verdenskrigen, og som skal danne festningens frontalsperring ute i fjorden, er to nu på plass, men vi har ikke ammunisjon til dem. Ammunisjonen er bestilt, og kan vel ventes ut over høsten. Det er 2 års leveransefrist for den slags ammunisjon. For de to andre som altså har passert sin 20-års alder, og som skal plaseres på Torgauten på østsiden av fjorden, er det ennå ikke bevilget noget til anbringelse. I år foreslåes en førstebevilgning til påbegynnelse av ammunisjonsanskaffelse. Jeg tror at man må sørge for å få også de to siste haubitzere hurtigst på plass, og at man hurtigst må få bestilt til dekning av det fulle behov av ammunisjon. Det er nemlig ikke bestilt nok ammunisjon til de to siste haubitzere heller, selv efter den siste proposisjon. Til et batteri på Torås på Tjøme som danner en del av Oslofjordens festning, har vi 15 cm. kanoner som blev anskaffet i 1919-1920, men vi har ikke ammunisjon til dem, og det er ikke opført noget til anbringelse av kanonene i terrenget. Dette, mener jeg, må bringes i orden for at Oslofjordens festning skal komme i orden. Ammunisjon til de 15 cm.'s kanoner regner man det tar 1 år å få anskaffet fra bestilling skjer. At manglene ved Oslofjordens festning bør tas først, er selvsynende, hvis arbeidet overhodet skal deles, fordi Bergens befestning i den tilstand den er, allerede yder en viss beskyttelse, mens

Oslofjord festning ikke gjør det. Dertil kommer at den har en ganske annen betydning for marinens mobilisering enn Bergens befestning har.

Hvad hærens mangler angår skal jeg ikke gå i detalj, da det i den innstilling som foreligger idag, S.G., på side 3 og utover, gis en oppstilling over hvad det trenges av materiell for at hærens nøitralitetsvern skal være i forsvarlig stand. Jeg går ut fra at folk som med bedre føie kan uttale sig, vil ta dette kapitel op. Men man vil se at det er våben, ammunisjon og vinterklær det skorter på her også, noget som man skulde tro var høist nødvendige ting for å sette op et nøitralitetsvern.

På side 7 i samme innstilling vil man finne en oversikt over manglene ved luftvernet, og det må vel sies at det luftvern vi har idag, ikke på langt nær er tilstrekkelig, og det burde heller ikke være uoverkommelig å få rettet på dette forhold idag. Det er jo som det fremgår av oversikten, ikke så store tall det dreier sig om. Jeg tror at dette våben nu må utbygges, slik som situasjonen er ute i Europa, og slik som man idag truer med å bruke krigsmidlene.

Så er det tilslutt de 2 flyvevåben som tilsammen, efter utredning fra de sakkyndige, skulde trenge 39,5 mill. kroner. Jeg hørte at den ærede formann var kommet op i 42 millioner. Jeg vet ikke hvori uoverensstemmelsen ligger, men det er foreslått og bevilget 14.25 mill. kroner ifjor og iår til luftvernet, slik at det ikke står så særlig meget igjen.

Tar vi så for oss sammenstillingen på side 2 i innstillingen vil det sees at de samlede gjenstående krav fra de sakkyndige for alle våben for å bringe vårt nøitralitetsvern i orden beløper sig til 183.6 mill. kroner. Trekkes herfra de i år foreslåtte 18 millioner, har vi 165.6 mill. kroner tilbake. I dette beløp inngår imidlertid penger til de 4 artilleriskib som blev foreslått i 1936 av den daværende Kommanderende Admiral og som vilde komme på tilsammen 72 mill. kroner, men som efter den behandling dette spørsmål fikk i Stortinget ved budgettforelegget ifjor, blev modifisert til 12 millioner pr. stk. istedenfor 18 millioner, som oprinnelig beregnet. Det er selvsagt at denne oppstilling over mangler fra de sakkyndiges side har poster av høiere orden - av større viktighet enn andre - som idag bedre tåler en utsettelse, og det får da bli Forsvarsdepartementets sak å veie de forskjellige krav mot hverandre og avgjøre hvilke bør tas først, og så rekkefølgen av de andre foranstaltninger, når ikke alt kan bøtes på med engang. Men det er mangler som det ikke foreligger forslag fra Regjeringens side om å rette på, men som efter min mening ikke tåler videre utsettelse, sådan som den internasjonale situasjon har utviklet sig idag, og det parti jeg tilhører, vil derfor komme til å foreslå ytterligere bevilgninger ut over de nu av Regjeringen i proposisjonen foreslåtte.

De foreliggende krav idag er store, det må man medgi, men det får være vår fattige trøst at det ikke er noen spesifikk norsk foreteelse, dette. De aller fleste nasjoner i Europa er jo dessverre i den samme situasjon at de for tiden yder mer til sitt militære forsvar enn de skulde ønske. Og vårt land står vel fremdeles lavest på stigen, kanskje bortsett fra Danmark, samtidig som vi vel uten overdrivelse er den nasjon i Europa

som har drevet nedrustningen lengst, så det er for så vidt helt naturlig at kravene må bli mange og store, når det først for alvor blir spørsmål om at vi skal verne vår nøytralitet. Det er sikkert ingen i denne sal som ikke beklager at dette spørsmål igjen med fullt alvor melder sig, men det er livets hårde virkelighet, som man ikke kommer utenom. Beløpets størrelse kan sikkerlig også for mange virke helt avskrekkende, det kan jeg forstå, sådan som vi er vant til i lang tid å dimensjonere forsvarets betydning. Men det er dog ikke større enn at det hele var rettet og betalt på 4 år hvis vi kunde tenke oss at vår nasjon vilde ofre like meget pr. hode til sitt forsvar som Sverige gjør; det er ikke verre. Det skal for tydelighets skyld helt klart sies fra at det som forlanges her av de militære sakkyndige, ikke er å skaffe oss noget annet enn det materiell og utstyr til vårt land- og sjøforsvar som ansees nødvendig for å hevde vår nøytralitet i en stormaktskonflikt i Europa. Det vi har eller nogensinde vil få, er lite målt med internasjonale mål, men det bør være i orden og vel forberedt, sådan at vi ikke skal kunne bebreides at vi selv har satt oss i den svakhetstilstand at vi ikke kan opfylle en nøytral stats plikter i krig og dermed foranlediger inngripen fra en av de krigførendes side på grunn av denne svakhet. Det kan til dels være en skjønnsak hvor meget man mener å måtte ha av militært forsvar, men at det vi har skal være i en forsvarlig stand, kan ikke være underkastet skjønn. Det må være en absolutt og ufravikelig fordring efter min mening, som først og fremst vår ungdom som er pålagt verneplikt, må ha krav på at Stortinget sørger for blir opfylt.

Hvad angår disponeringen av midlene, de allerede bevilgede midler, det som foreligger til behandling idag, så har jeg noget å si på det. Men jeg hadde heller ikke tenkt idag å trekke inn for-tiden hvad vårt parti f.eks. har foreslått i forhold til det som er bevilget o.s.v. Men da komiteens formann, hr. Seip, kom inn på dette, blir jeg nødt til å rektifisere disse hans uttalelser. Han sa - hvis jeg oppfattet ham rett - at arbeiderpartiet nu har foreslått mer til forsvaret enn høire forlangte i 1937. Jeg blir da nødt til å ta for mig hvad vårt parti foreslo i 1937. Forholdet er det at fra 1936 til 1938 er det bevilget til militære foranstaltninger 46.148.000 kroner og foreslått i 1939 18 millioner, et samlet beløp på kr. 64.148.000. Høires forslag i 1937 lød på 90 millioner. Der er det altså uten videre en differanse på 26 millioner uten å ta hensyn til at Høire tok forbehold om å bevilge til luftforsvaret, en sak som den gang ikke var utredet. Jeg skal også peke på hvad vi foreslo i 1937. Vi foreslo 39 mill. kroner til marinens materiell, vi foreslo 10 mill. kroner til marinens flyvevåben - hærens var ikke tatt med - vi foreslo 4 mill. kroner til artillerimateriell, 6 mill. kroner til mine- og torpedomateriell, til utflytning av Oslofjords og Bergens befestninger foreslo vi 6.8 millioner eller det fulle beløp som var krevet av de sakkyndige. Jeg tror ikke man med god samvittighet skal kunne si at ikke vi iallfall var opmerksom nettop på nogen av disse ting som jeg idag har nevnt som hovedmanglene, og de mangler hadde vært avhjulpet hvis høires linje hadde vært fulgt i 1937. Men det er alltid så at når man klatter på år efter år og ikke ser det hele som en

enhet, vil alltid midlene bli dårligere disponert enn når man kan ta de lange linjer og disponere etter en plan. Men, som sagt, det er nok ikke på langt nær riktig at det er blitt bevilget til militære foranstaltninger det beløp som Høire mente var nødvendig i 1937. Og dertil kommer jo at i 1939 tar verden sig anderledes ut enn i 1937. Jeg tror også at hadde vi i 1937 hatt den situasjon vi har idag, hadde vi kanskje villigere ydet noget mer enn vi gjorde den gang.

Så var hr. Seip inne på at det ikke var midlene det stod på, han hadde inntrykk av at man ikke kunde disponere over flere penger, og han nevnte da i denne forbindelse en rekke eksempler på foranstaltninger som det har tatt lang tid å disponere midlene til. Jeg skal heller ikke delta i nogen kritikk, hvilket formannen også undlot å gjøre, men jeg synes at sådan som situasjonen er, og sådan som det alltid har vært hevdet at det haster, kunde det vel ha vært opnådd hurtigere leveranse av enkelte ting. Dertil kommer at hvis det virkelig er slik at vi er i nød for enkelte ting, så får vi som mange andre nasjoner har gjort i disse tider, gå til nødsanskaffelser utenlands. Disse ting kan skaffes, det er helt sikkert. Jeg henviser til hvad Holland og Belgia har gjort i Amerika. Jeg er vitende om at man kan anskaffe luftskyts på ganske kort sikt fra Sveits.

Så var det hr. Seips uttalelse om at han gikk ut fra at departementet kan gjøre kontrakt og disponere i henhold til proposisjonen hvad motortorpedobåtene angår. Jeg må for min part dessverre ta avstand fra dette. Jeg har ikke ennu gjort mig op nogen mening om hvilket antall torpedobåter jeg vil være med på å anskaffe, og det må jo i hvert fall være klart før man kan gå til bestilling. Jeg vil som sagt på mitt partis vegne ta avstand fra at departementet optrer før saken er behandlet og foreligger som innstilling fra komiteen. Og jeg tror heller ikke det kan haste så på en uke når vi ser at den første båt har det tatt rundt et år å få bestilt.

Jakob Vik: I dag ligg fyre til handsaming tilråding i samhøve med St.meld. nr. 28, men det er klart at ordskiftet i dag ogso kjem til å gå inn på framtida og koma inn på prp. 1, tillegg nr. 20, um dei nye millionane til forsvaret som Regjeringa skal få rådvelde over. Som ein ser av St.meld. nr. 28, er dei midlar som er løyvde fyrr, disponert kvar til sine ting. Ein kann vel segja som formannen sa her, og som nemnda har sagt i tilrådinga, at ein synest det har drege lenge ut, det har gått lang tid fyrr dei ymse disposisjonar har vore gjort. Heile nemnda er klår over at det ikkje er so lett i den stund ein får pengane å skaffa til rettes dei ting som skal skaffast; det ligg i saka sjølv. Men eg må understreka det som ogso formannen nemnde, at det synest som det har teke altfor lang tid når ein ser det i ljøs av den situasjon som er i dag. Tidene er ikkje slike lengere, og Stortinget går sikkert ikkje til løyving av den eine store summen etter den andre utan med full fyresetnad um at her skal ein gjera all mogleg framgang med å skaffa det som det er meininga å få. Eg vil so sterkt eg kann be statsråden og heile administrasjonen passa på i framtida at dei gjer all den framgang som det er råd for å skaffa det som dei får pengar til. Det kann nok henda at det er

so som formannen i nemnda sa, at det kann røyna um administrasjonen har det personale som trengst for å fyrebu dei ymse ting, og eg er ikkje redd for å segja at er det turvande å utvida administrasjonen og gjera han meir à jour i alle ting, so må ein ta den hjelp som trengst, for her arbeider me på område der det tydeleg er veldig og stor risiko og vågnad med å setja ut og hala ut dei ymse spørsmål.

I tilrådinga her vil Stortinget få ei oversikt over det som vantar på dei ymse omkverve; det kann alle lesa seg til. Og ein ser ogso at mykje av det som vantar på ymse omkverve kann verta vanskeleg å skaffa. Me ser at det på rubrikken for heren er tilsaman 24.6 millionar kroner som står til rest den 1 juli 1938. Sjølv sagt vert det noko mindre som må skaffast burt um heren vår skal kunna dra ut til nøytralitetsvern. Eg ser her under rubrikk 2, infanteriammunisjon og bombekastarammunisjon m.m. at det står til rest umlag 3.5 millionar kronor. Det er sagt at forbruket av øvingsammunisjon er so stort at det èt upp, kann ein segja, all løyving til ammunisjon. Det er nok so at ammunisjonsfabrikkane våre har ein kapasitet so dei skal kunna trede til i den augneblinken trongen er der. Men eg trur at det er god politikk på desse område å ha eit lager, so ein kann møta ein kritisk situasjon straks. Det er andre viktige ting me vantar, t.d. artilleriammunisjon. Representanten Sverdrup har skildra korleis det står til med ammunisjonstrongen i marinen og i kystartilleriet, og kva som vantar der; eg skal ikkje ta upp att det. Men sluttsammen er so stor at det sjølv sagt må vera det kraftigaste varsku til Stortinget um at her må det taka hand i hanke med. Eg er sjølv sagt einig i det som formannen sa at situasjonen er kanskje betre enn ein ofte tenkjer seg til. Det har vore klaga so mykje på militærstellet både på den eine og den andre måten, at det kanskje er betre enn ein tenkjer seg. Men ikkje nokon som forsvarar den situasjon me har i dag på dette omkverve kann koma frå at det som vantar er overveldug, og at det er eit resultat av at me i ei lang rekkje av år, eg vil ikkje segja har forsømt, men har teke for lite hand um forsvaret. Ein skal difor ikkje stikka hovudet under busken og tru at det er so bra som det burde vera. Det er det ikkje på lang veg. Men det vilde då vera sers gale um det ikkje skulde ha vorte noko betre, når me i dei siste åra har løyvt alle desse millionane. Det er sjølv sagt at det må vera betre enn det var fyrr.

Når det gjeld spørsmålet um høgare løyvingar til heren, til dømes til repetisjonsøvingar, so er det halde fram av administrasjonen at det er vanskeleg å få dei i gong under dei tilhøve me har no, for me vantar befal. Ja, visst er befalsordninga som mykje av det andre kome meir eller mindre i forfall, men det er mi meining, og sikkert alle dei fagkunnige si meining, at øving av mannskap og befal er ei heller effektiv rådgjerd for å gjera heren vår, - militærstellet i det heile, meir tenlegt til å verja nøytraliteten. Kommanderande General har i si melding til Regjeringa og til militærnemnda sagt tydeleg frå at det er hans meining, at det at me har auka øvingane ved rekruttskulane frå 72 til 84 dager, har gjort merkverdige ting med omsyn til å gjera soldaten meir før. Og ikkje berre det, - men det har kome ei ny ånd inn millom soldatane, det er meir ålvor over heile saka. Og ut frå den

argumentasjonen har han og sagt at repetisjonsøvingar vil ha eit uhorveleg verd for heren og for forsvaret i det heile. Eg for min part meiner - og eg er sikker på at heile mitt parti har den same meining - at i år når situasjonen er so kritisk på desse område, burde me ha repetisjonsøvingar. Det er ikkje mykje ein må kosta seg. Mannskap har me, våpen har me no, og anna utstyr, klæde og slikt, kan vel skaffast til rettes, men det strandar på befal. Ja, det er klårt at vår befalsordning er ikkje god, ho har vorte sterkt redusert ved den herordning me fekk. Ein stor del av det befal me hadde, har gått av på overgangsfyresegner, dei er fri for teneste og har 90 pct. av si løn att. Eg vil so sterkt eg kann oppmoda Regjeringa um å interessera seg for dette spørsmålet um repetisjonsøvingar i år, og prøva um ho ikkje kann finna ein måte å få befal til rettes. Det må lata seg gjera å appellera til mykje av det befal som nu er gått av, å taka ein tørn, for landet treng det, og dei har i røynda si løn.

Lækjarspørsmålet er og halde fram som ein stor vanske. Ja, det er ikkje vandt å finna ei mengd med vanskar når ein skal taka til med noko nytt. Eg veit ikkje kor mange lækjarar kann setjast til disposisjon dersom det røyner på. Men vert det fare på ferde - og eg trur me alle kjenner at det er vanskeleg og usikkert ikring oss i vår tid - so er det heilt sikkert at me må skaffa all den lækjarhjelp som er naudsynleg for at soldaten kann ha alt det lækjartilsyn som er turvande. Etter mitt syn er det ikkje spørsmål um me kann gå på dette eller lata det vera. Det er naudsynleg å gjera det, av di det høyrer med til den trygd som landet krev; det høyrer med til dei tiltak som Stortinget må gå med på for å fylla dei krav som folket har rett til å setja til det. Det bør ikkje stå i vegen at det er sumt av det sivile som lid ein smule mein i det tilvande, anten det gjeld offiserar, befal eller det gjeld lækjarar.

Det er og nemnt at ein på dette område må interessera seg meir for å få den sivile industri med, og det vil eg streka under: Det er ei mengd med sivil industri som utan tvil kann leggst um; i all fall bør han innstillast på å leggjast um, so han kann taka del i forsvarsforsyninga når det trengst. Det og bør skipast til so langt ein kann i fredstid, og det er sikkert industrifolk som er levande interesserte ogso for den sida av arbeidet i samfundet.

Når det gjeld kva einskal skaffa seg av utstyr o.s.b., må Stortinget og Regjeringa, interessera seg for at det vert gjort alt mogleg for å styrkja nøytralitetsvernet vårt, ogso på den måten at mest moglegt av det som skal til, kann arbeidast her i landet. Då me her i fjor tala um motortorpedobåtar, tenkte eg - og det var og halde fram av hr. Mowinckel dersom eg ikkje hugsar gale - at me eventuelt kunde taka til å byggja desse båtane her i landet. Me er ein sjøfartsnasjon og har ikkje lita røynsle når det gjeld byggjing av farty, både store og små, og eg kann ikkje skyna at det skulde vera umogleg å byggja desse små farkostane. Det som truleg er vanskeleg, er å skaffa motorar som kann driva dei upp i den store farten, og som ikkje vert for tunge. Men dersom det vert turvande - og det kann lett henda - må det spørsmålet vera klårlagt og so gjennomarbeidt at det i tilfelle kann byggjast slike farty her heime. Det får ikkje hjelpa um dei ikkje får den svære farten som dei beste

utanlandske. Ogso eg for min del tenkte - som formannen - at militærnemnda kunde vera samd um å be Regjeringa gjera framgang med å tinga desse motorbåtane som er nemnde i proposisjonen nr. 1. Tillegg nr. 20. Sjølv sagt vil eg gjera alt eg kann, for at me skal kunna skaffa desse 6 - 7 båtane som er nemnde, og det var min tanke at departementet burde gå i gang med å tinga dei, men når ein medlem av nemnda, hr. T. Sverdrup, segjer seg usamd i det, er det vel ikkje godt for departementet å gjera det.

Eit anna område der me må setja kraft inn, er byggjinga av fly her heime i landet. Eg har ikkje set på den nye proposisjonen um flygesaka endå; men etter dei opplysingane som eg har frå ein konferanse i nemnda, meiner eg det er voner for å byggja fly her heime når ein kann få lisens til det. Skulde me få ufred, meiner eg det er ei so veldig oppgåve å halda nøytralitetsvernet med dei naudsynte fly, at dersom det skal baserast på kjøp ein gong for alle eller på jamn import, kann det møta dei største vanskar. Tapsprocenten når det gjeld fly i strid er så overveldug at uppattnyinga ikkje kann baserast på lager, og ho kann knapt baserast på import, det må ei stendig og sterk uppattnying til frå norske verkstader. Hugsar eg ikkje urett, kann tapsprocenten gå up i ein 300 - 400 um året. Dei er ikkje mange gongene i lufta, dei fly som er med i ein strid.

Kjem me inn på utstyret for nøytralitetsvernet, syner det seg at det er stor vant på klæde og fotty, i det heile på godt og varmt ty. Skulde våre soldatar ut vinters dag, er det heilt upplagt at dei bør ha godt og solid ty, so dei ikkje skal lida skade av skort på det. Det har vore sagt at me vantar t.d. 28 500 vinterkappor. Det burde ikkje vera tale um å vanta slikt, det burde skaffast di fyrr di betre; for dei som skal ut i felt, kvider seg dersom dei veit at det er skort på dei mest naudsynte ting, ogso klæde. Det skulde og undra meg um ikkje dei som skal ut i felt vinters dag - serleg i Nord-Noreg - må ha større utstyr av skinnkappor. Det er ting der arbeidet kann setjast i gang kanskje kva tid som helst. Det vil skaffa arbeid, og det vil avskaffa eit svært stort sakn når det gjeld utstyret.

Det er ogso andre store skort, som er store for di det er store summar som skal til; men ein ikkje liten del av det kann verta gjort ved utvida fabrikkasjon her heime. Me vantar 10,5 cm. langtreggande kanonar, dei kann sikkert verta bygde på Kongsberg. Det står ikkje um dette i proposisjonen nokon stad; men det er sagt av Kommanderande General. Veldige summar trengst til luftvernkanonar og til eldgjevingsapparat. Ja, det er ikkje vanskeleg å finna at det er mykje som står att.

Eg har som dei andre ikkje meir å merka til det som er gjort, og til det som er nemnt i stortingsmelding nr. 28. Pengane er forsåvidt disponerte, dei er sette til rådvelde til å skaffa dei ting Stortinget i fjor vedtok skulde skaffast. Når eg no - både eg og dei tidlegare talarane - går sopass inn på det som framleies vantar, tek eg sikte på fyre-havinga av saka i framtida i samanheng med stortingsproposisjon nr. 1, tillegg nr. 20. Eg er glad for at Stortinget har fått høve til å halda dette møte for stengde dører um saka og at ein kunde tala ut um desse saker. Det er sjølv sagt so at det er administrasjonen og dei sakkunnige som bør finna fram til kva ting me bør skaffa for at me skal kunna møta dei ymse situasjonar ved

nøytralitetskrenkjingar; men ein kann kvar ha sine meiningar um desse ting, og difor held ein dei fram her, kanskje det kann vera ein gneiste i dei.

Sven Nielsen: Selvsagt har de 46 millioner kroner som er bevilget hatt stor betydning, og har gjort at forholdene på mange måter er blitt bedre, men manglene var så svære at det må ennu veldige beløp til før man er nådd dit hen at vår hær er forsvarlig rustet. 46 millioner kroner er et stort beløp for oss når det gjelder bevilgninger til militære formål, og 46 millioner kroner hadde da også vært meget hvis det var kommet som en ekstraordinær bevilgning på toppen av et på forhånd normalt utbygget forsvar. Men det er dessværre så langt fra tilfellet. Disse 46 millioner er, om jeg så skal si, det første alvorlige skritt til å sette istand det minimumsforsvar, som hærordningen av 1933 fastslo. Ennu kreves det store beløp før man når op til det minimumsnøitralitetsvern som skulde danne kjernen i det egentlige landsforsvar, hvis det engang blir nødvendig. At vi nu må ta så hårdt i, skyldes 20 års forsømmelser med hensyn til forsvaret. Av disse 46 millioner er ca. 10 millioner anvendt eller skal anvendes til Hæren. Ifølge den oversikt som følger som bilag 1 til innstillingen, som såvidt jeg forstår er avgitt av Kommanderende General, ser vi at der ennu mangler 24,6 millioner for at det forsvar, som var bestemt ved hærordningen av 1933, er bragt i orden, så det er for så vidt uriktig å snakke om ekstraordinære nøitralitetsforanstaltninger. De mest skrikende mangler her er mangler på ammunisjon, mangler på intendanturmateriell - ja mangel nær sagt på alt mulig. Hvis vi engang får disse mangler utfylt, er vi kommet så langt at vi har den nødtørftige kjerne hvorom et forsvar kan utbygges. Jeg snakker her bare om Hæren.

Det som idag egentlig skulde behandles i dette møte, er anvendelsen av de millioner som hittil er bevilget. Spørsmålet om ytterligere bevilgning til å avhjelpe de ennu gjenstående mangler kommer vi tilbake til siden, når vi skal behandle St.prp. nr. 1, tillegg nr. 20 - Alle som har hatt ordet i denne debatt, har sagt at de har i grunnen ingenting å utsette på den måte beløpene er anvendt på. Jeg kan dessværre ikke erklære mig helt enig i det. Nu er det så at når en bevilgning ikke strekker til alt det man behøver, kan det bli en skjønssak hvad man må ta først; men når man bevilger ekstraordinært til øieblikkelige behov i en vanskelig situasjon, så skulde man tro at det var maktpåliggende å skaffe sig det mest påtrengende nødvendige så fort som mulig. Men nu er der meget som er påtrengende nødvendig. Noget av det som i mine øine kommer i første rekke, er ammunisjon til de våben vi allerede har, og anskaffelse av våben og ammunisjon som vi mangler. Panservogner, tanks og fly kan vi dessværre ikke skaffe - iallfall ikke for tiden - i så store mengder at det kommer til å gjøre så stor virkning, men vi burde ha kunnet skaffe oss våben til å forsvare oss mot en fiende som er vebnet med disse moderne angrepsmidler. Våre avdelinger mangler idag slike våben. Vi står hjelpeløse like overfor dem, og vi må gjøre regning på, at blir vi angrepet, så blir vi angrepet av en fiende som disponerer rikelig med slike våben. Forholdet er det - jeg har ikke villet si det i et åpent møte

- at kommer våre avdelinger til å stå like overfor en moderne utstyrt fiende med den utrustning vi har idag - det er vondt å si det - ja da blir i mange tilfeller våre soldaters lodd enten å la sig meie ned eller å ta flykten. Hvad der er værst, det kan enhver gjøre op for sig. Men har vår ungdom fortjent en slik skjebne? Å sende vår vernepliktige ungdom i kamp uten tilstrekkelig øvelse, uten forsvarlig utstyr, det er intet mindre enn en forbrydelse, og ansvaret faller på dem som har sittet og idag sitter i Norges Storting. Og vi kan råde bod på dette hvis vi vil. Jeg vet at man ved Kongsberg Våbenfabrikk fabrikerer luftvernskyts. Man har kjøpt licenser for å begynne fabrikkasjon av antitankskyts. Men når blir det ferdig? Det er prisverdig at man vil tilgodese det innenlandske produksjonsliv med de bestillinger man trenger til forsvaret, og det hadde vi kunnet gjøre i full utstrekning hvis vi hadde begynt i tide, men dessværre, det hjelper ikke i øieblikkets situasjon. Vil vi avhjelpe den vanskelighet vi er i idag, så må vi bite i det sure eple og kjøpe fra utlandet, og vi kan få det. Vi kan få det på kortsiktig leveranse. Jeg har selv, uten nogen foranledning fra min side, fått priskataloger over alle disse våben.

Ser man på St. Melding nr. 28, så ser man at der er brukt adskillig av det som skulde brukes til øieblikkelige nøitralitetsforanstaltninger, til nokså langsiktige affærer, som ikke nettop øker vår krigsberedskap i øieblikket. Alt det som er nevnt og regnet op her, er selvsagt nødvendig, men når man for eksempel av penger bevilget til nøitralitetsvernet bruker - det er ikke stort beløp - litt over 9 000 kroner til rydding av Rosenkrantzstårnet, hvad i all verden har det med nøitralitetsvernet å gjøre? At man bygger en kaserne for første divisjons skole, for sjette divisjons skole, for femte divisjons skole, er selvfølgelig utmerkede forsvarsforanstaltninger, og det er absolutt nødvendig også, men det er da en ganske ordinær foranstaltning som burde komme på det ordinære budgett, og jeg tror ikke at de bevilgninger som vi beslutter her til styrkelse av vårt nøitralitetsvern i en vanskelig situasjon, er beregnet på å brukes til den slags. Det er opført 500 000 kroner til kaserne i Harstad og til ekserseplass for Rogaland regiment. Begge deler er absolutt påkrevet. Kaserneforholdene i Harstad er meget lite tilfredsstillende. Der har under de nuværende forhold vært så mange tilfeller av tuberkulose blandt elevene, at det er på tide at der gjøres noget for å bedre underbringelsesforholdene der. Men hvor påkrevet enn en ny kaserne i Harstad er, så vil bygningen av en slik kaserne dog ikke bety nogen øieblikkelig styrkelse av vårt nøitralitetsvern. Det stiller sig noget anderledes med ekserseplassen i Rogaland, det er nemlig en direkte foranstaltning til å øke vår krigsberedskap i et avsnitt som presumptivt ansees for det mest utsatte. Det gleder mig derfor å vite, at den ærede forsvarsminister er interessert i å få løst denne sak så snart som mulig.

Kommanderende General peker i sin redegørelse for budgettforslaget for 1939 - 1940 med rette på betydningen av en øket krigsberedskap. "Våre feltavdelinger", sier Kommanderende General, "må være slik øvet og rustet, at de kan gå i strid straks de er ferdig mobilisert. Vi må treffe tiltak til å korte

av mobiliseringstiden (den tid det tar fra mobiliseringsordren går ut til avdelingene er ferdig opsatt og på plass)." Og avdelingene må ved motorisering gjøres lett bevegelige slik at de raskt kan kastes frem der angrepet kommer. Hvordan er nu forholdet hos oss i så henseende? Det er et forhold som ikke er helt tilfredsstillende idag, men det har den fordel at det burde kunne rettes på uten noen større uttelling. Under den interpellasjonsdebatt som vi hadde for noen tid siden, kom jeg inn på det uheldige ved vår nuværende ordning, at der ikke er noen sammenheng mellom fredsorganisasjonen og feltopsetningen. Jeg skal ikke komme så meget inn på dette nu, fordi jeg tror vi kan komme tilbake til dette spørsmål likesom til befalsspørsmålet, når en gang stortingsproposisjonen om gjeninnføring av distriktsbefal skal behandles, men jeg skal nevne et lite eksempel som illustrerer hvordan man i året 1939 foretar mobilisering i Norge. Det er ting som jeg mener å kunne nevne i et hemmelig møte. Det er min egen avdeling, det er den bataljon som jeg i tilfelle av mobilisering skal være chef for, første feltbataljon av Rogaland regiment. Jeg tror det er nødvendig at Stortingets medlemmer får vite hvordan dette foregår, for at de skal få et inntrykk av hvor absolutt påkrevet det er uten unødig tidsspille å treffe fornødne foranstaltninger til å få rettet på de verste uhyrligheter her. Den nevnte bataljon har sine beholdninger på Evjemoen i Setesdalen. Det vil si det er omtrent det samme eller det er verre enn om Trøndelagavdelingene hadde sine beholdninger på Gardermoen. Bataljonen består av mannskaper fra Rogaland, det vil si fra Jæren, fra Stavanger by, fra Ryfylke. De skal i mobilisering samles i Flekkefjord. Der foregår oprop, lægevisitasjon, inndeling i underavdelinger, utskrivning og rekvisisjon av hester. Når det er ferdig, skal jeg med denne skare dra op til Evjemoen i Setesdalen, med ca. 1000 civile mennesker og en mengde hester, jeg husker ikke tallet nu. Der har bataljonen sitt magasin, der skal soldatene få utlevert sine effekter. Og så skal de, hvis de skal disponeres i Rogalandavsnittet - hvad der er det mest sannsynlige - ta fatt på marsjen tilbake igjen. Jeg skal ikke gå mere i detalj, det er heller ikke nødvendig. Man behøver ikke å være militær for å forstå, at dette er en karikatur av krigsberedskap. Det stod adskillig bedre til for tusen år tilbake. Det fortelles nemlig i sagaen om Erling Skjalgsson da han hørte at hans søstersønn, Asbjørn Selsbane, var blitt kastet i fengsel av Olav den hellige på Avaldsnes - han fikk dette bud om natten, han skar hærpil, og den neste dag seilte han med sine langskib og 1 800 mann nord til Avaldsnes og stillet Kongen sine betingelser. Hadde Erling Skjalgsson vært chef for Rogaland regiment idag, så hadde han ikke greiet det. Men hvorfor er det nu slik? Jo, fordi regimentet i sitt eget distrikt ikke har magasinrum for mere enn den ene bataljon. Ordningen er riktignok midlertidig, inntil regimentet får sin egen ekserserplass innen distriktet, men midlertidigheten begynner å bli temmelig langvarig nu. Under den nuværende situasjon er det absolutt uforsvarlig.

Det er lett nok å kritisere. Jeg skal imidlertid ikke innskrenke mig til bare å kritisere, jeg skal antyde positive tiltak til å råde bot på den nuværende tilstand, og jeg tillater mig å henstille til den ærede forsvarsminister å

foranledige at Rogalandregimentets beholdninger på Evjemoen snarest mulig blir overført til regimentsdistriktet uten å vente på at det skal bygges nogen magasiner på en eventuell ny ekserserplass. Man kan midlertidig leie magasinrum. Jeg anser det for en fordel at man leier flere små magasinrum, så man eksempelvis får en opsetningsplass for hvert kompani, det er en fordel nu for tiden. Jo større et magasin er, jo mere ettertraktet er det som mål for luftangrep, og det er spørsmål om man ikke ved nybygging eller anlegg av ekserserplasser må beflitte sig på å ha små spredte magasiner istedenfor store. Kompaniopsetningsplasser vil også lette mobiliseringen. Det land som vi regner for å ha den mest ideelle ordning, når det har militshær, det er Schweiz. Der er forholdet bragt til den annen ytterlighet. Der er det nemlig slik at hver eneste mann i distriktet har med sig hjem utrustning og bevegning, slik at når mobiliseringsordren går, klær han på sig hjemme og møter øieblikkelig på mobiliseringsplassen. Det å leie magasinrum og flytte beholdningene fra Evjemoen er en forholdsvis enkel og billig affære. Vi kan ikke ha det på den måten det nu er, hvis vi i det hele tatt vil ta vårt forsvar alvorlig. Den nuværende ordning er simpelthen latterlig, hvis den ikke var så sørgelig i sig selv. Jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister at han tar fatt på denne sak med praktisk hånd. Det kan skje ved nogen pennestrøk, men la det ikke bli for meget uttalelser og betenknings, for da ender det hele i papirhaugen, det har det alltid gjort. Beholdningene skal så allikevel flyttes, det er ingen som nu lenger tenker på å legge Rogalands ekserserplass på Evjemoen, men det er ikke mange år siden våre militære myndigheter bare tenkte på, hvordan man skulde få Vestlandets avdelinger østover, man så nemlig en militær fordel i å kunne dra Rogalandavsnittets soldater østover til Evjemoen. I det hele tatt har våre militære myndigheter hatt forferdelig vanskelig for å løsrive sig fra tiden før 1905, alt har dreiet sig om Østlandet. Her holdes de store fellesøvelser, her samles alt.

Denne opfatning er i de senere år endelig litt efter litt blitt forandret. Alle synes nu å være enige om at for å kunne bevare vår nøytralitet og holde landet utenfor en eventuell europeisk stormaktskrig, må vi kunne etablere et sterkt kystforsvar. Vi må kunne holde en så god og så sterk vakt at det ikke skjer nøytralitetskrenkelser innenfor vårt sjøterritorium, og vi må i tilfelle kunne avvise en slik krenkelse. Vi må kunne bevokte vårt sjøterritorium slik at vår egen kysttrafikk kan oprettholdes, og vi må kunne avverge ethvert forsøk på å besette norsk område for å benytte det som støttepunkt for operasjoner eller til gjennomtransport av tropper og krigsmateriell. Skulde vi bli angrepet, vilde det efter all sannsynlighet bli marinen og luftvåbenet som vilde få den første påkjennning, men jeg tror man må kunne si at blir vårt land virkelig utsatt for fiendtlig landgangsforsøk, blir det tross alt hæren som kommer til å bli den avgjørende faktor. Hæren blir ryggraden i vårt forsvar, også når det gjelder kystforsvaret, det skal man være opmerksom på. Det må imidlertid ikke bli nogen taugtrekking mellom de forskjellige grener av vårt forsvar når det gjelder bevilgningene, for alle trenger dem sårt. Det er alene ved det mest intime samarbeide

mellem land-, sjø- og luftforsvaret at vi kan ha håp om å verne vår nøytralitet. Det må være enhet i vårt forsvar både under dets oppbygging i fred og under dets ledelse i krig. Vi må nu engang - jeg har vært inne på det spørsmål en gang før og jeg gjentar det - vi må få en felles ledelse for hele forsvaret, en felles chef som står fritt og ubundet av alle etatshensyn, og som kan se og behandle alle grener av forsvaret som en helhet. Jeg vil i dette hemmelige møte spørre: Er det idag etablert nogen felles ledelse for krig? Skal de forskjellige grener av vårt forsvar operere hver for sig, eller skal de ved krigsutbrudd begynne å konferere? Vi har riktignok forsvarsministeren som chef for de forskjellige grener, men det må man være opmerksom på: det er en administrativ chef, forsvarsministeren har ikke kommandomyndighet, og jeg tror også at de fleste forsvarsministre vilde betakke sig for å overta den direkte ledelse av de samlede stridskrefter i krig. Men selvom vi får denne øverste chef, og selvom han er aldri så dyktig, så kan han ingenting utrette, hvis ikke alle stridskrefter som han har kommandoen over, er forsvarlig bevebnet, forsvarlig utrustet og forsvarlig øvet, og det er det vi, Stortinget og Regjeringen, har å sørge for.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var noget i den siste ærede representants uttalelser som jeg vil understreke og slutte mig til. Når forholdet er det at det gjelder hurtigst mulig, på en meget kort tid, å få avhjulpet sterke mangler innen vårt forsvar, må man spørre sig selv hvorfor man ikke i større utstrekning har gjort bruk av de mange midler som er bevilget, til en fornøden omlegning i den retning. Man blir jo litt eiendommelig stemt når man ser hvor mange millioner det er som idag står til forsvarets disposisjon, og hvor få det er som er brukt for å avhjelpe behovet under det øieblikkelige trykk som må sies å være til stede. Det hjelper jo lite at vi har jagere på beddingen som trenger millioner fremover i en årrekke. Det hjelper jo uhyre lite på den situasjon som har vært, og som kanskje ennu den dag i dag er så akutt. Men ammunisjon som skulde brukes til de våben vi har, utstyr til de folk vi har, kunde være gjort ferdig på meget kortere tid og kunde komme til nytte i den aktuelle situasjon, hvilket ikke under nogen omstendighet kan bli tilfelle med en hel del av det som er bevilget og som er ønskelig. Det er et spørsmål som vel mange som tenker over disse ting, reiser og må reise. Det som er det bedrøvelige når vi ser utenfor denne sal, er at folk synes å mene at det bare er penger det kommer an på når det gjelder vår forsvarsberedskap. Men penger er jo bare et middel til å gjøre oss forsvarsberedt.

Jeg hadde trodd at det vi i dette møte for lukkede dører skulde komme inn på, det var ikke disse mer almindelige klager over våre militære mangler som det er talt så meget om her idag, men som meget godt kunde være sagt også for åpne dører. Jeg hadde trodd vi skulde komme litt inn på selve den politiske situasjon hvori vårt land idag befinner sig, og hvorledes man skal søke å komme igjennem den spenning, den risiko, de muligheter som er til stede, i fred. Pengene ja - der mener jeg at hurtig anskaffelse skulde være det avgjørende, men pengene i og for sig sikrer sannelig ikke det aller ringeste. Og det som

er det sørgelige, er at hele agitasjonen ut over landet gjelder pengene: Hvorfor bevilges det bare 20 millioner, hvorfor bevilges det ikke 50? Og politiske partier her i salen styrter straks til og sier at vi vil bevilge 50. Hadde Regjeringen foreslått 50 millioner, føler jeg mig overbevist om at det hadde vært et politisk parti her i salen som vilde ha foreslått 100, nettop fordi man på den måte skal imøtekomme denne litt barnslige agitasjon som drives om at det er pengene det gjelder. Sannheten er jo den at de 20 millioner som foreslås av Regjeringen, er fullt tilstrekkelig for øieblikket. Ved siden av alle de millioner - det står jo nevnt 14 1/2 million - som ennå står til disposisjon, vil administrasjonen simpelthen ikke kunne nyttiggjøre sig et større beløp enn det som er bevilget. Derfor er det nærmest en agitasjon, dette å si at nu skal vi bevilge 50 millioner - som om dette land var mer forberedt på en krig, som kanskje kan inntre i løpet av en måned, om Stortinget bevilget 50 millioner til rent militære formål istedenfor 20 millioner.

Ved siden av dette med pengene tror folk at det er den militære forsvarsberedskap som er det avgjørende for vår stilling i en kommende krig. Men sannheten er den at den militære forsvarsberedskap, så nødvendig den kan være, ikke er det avgjørende. Det er ikke engang sikkert at den er det viktigste. Den civile beredskap kan spille en like stor rolle. I den siste krig var det i virkeligheten ikke mangel på fysisk militærberedskap som voldte oss de største vanskeligheter. Den militære side av vårt forsvar var kanskje dengang noget bedre enn nu, men det var i virkeligheten ikke den fysiske militære side av vårt forsvar som den gang avgjorde at vi fikk beholde vår nøytralitet, men det var det at vi hadde et tilstrekkelig tallrikt, våkent militæropsyn langs hele vår kyst. Jeg har gang på gang vært inne på dette at det som reddet vår nøytralitet, var at de krigførende makter visste at vi selv holdt fornøden militærvakt langs vår grense. Derfor har jeg vært så ivrig for at det vi skulde søke å bygge ut, det var dette raske opsyn langs vår kyst, og jeg må si - som jeg har sagt før - at min tillit til den militære administrasjon er blitt noget rokket når jeg vet at det er brukt over ett år for å bestille en eneste torpedobåt som koster under en million kroner - en eneste billig torpedobåt, over ett år har man brukt. Og hvor det gjelder fly, har forskjellige kommisjoner, helt siden jeg var statsminister, hvert år hatt turer rundt omkring i Europa og til Amerika for å studere hvad slags fly vi skulde bestille. Det er slike ting som ikke virker opmuntrende på en legmann som er like interessert som nogen annen for at vårt land skal kunne holdes i fred under en internasjonal krigssituasjon.

Jeg nevnte ved siden av den militære beredskap den civile, og denne side av vårt forsvar er like viktig. Det var den som voldte oss vanskeligheter under den forrige krig. Det var ikke mangel på militært forsvar, men det var det at vår civile forsvarsberedskap ikke var tilstrekkelig utbygget. Nu vet jeg godt at her har Regjeringen vært opmerksom. Der er nedsatt kommisjoner som forbereder dette, og jeg tror vi er kommet nokså langt, vi står ganske bra. Jeg tror f.eks. at når det gjelder maten, behøver vi ikke å sulte, der er alt lagt ganske godt tilrette med temmelig store forsyninger og også med

forberedelser som går ut på at vi i tilfelle av krig vil kunne øke vår matberedskap. Den side av saken tror jeg er ganske bra tilrettelagt. Men folket lever nu ikke av brød alene, og det som var det slemme under den forrige krig - jeg var litt inne på det i formiddag under debatten om Folkeforbundet - det var den omstendighet at de krigførende makter øvet et trykk på oss nettop fordi vi ikke var civilt sterkt nok beredt; de øvet et trykk på oss som var ydmygende, generende, og som ofte bragte oss i meget vanskelige situasjoner. Vi måtte ha både det ene og det annet, og de stillet sine betingelser for at vi kunde få det. Den situasjon skal vi søke å forebygge, og der er, som jeg sa, brød alene ikke nok. Her blev nevnt olje og med rette. Jeg kan nevne kull, jeg kan nevne meget av det, og her er det et spørsmål, om ikke mere kan gjøres. Jeg har f. eks. hørt at i Sverige har regjeringen selv eller gjennom de store selskaper - jeg vet ikke hvorledes - fraktet en hel rekke av tankbåter for å bringe flytende brensel til landet, fordi de faste tankstasjoner de har, ikke er tilstrekkelig for et så langt tidsrum som regjeringen finner ønskelig. Følgelig har de fraktet en hel del tankbåter og stillet som vilkår at tankbåtene skal bli liggende med sine ladninger noen måneder fremover. Vel - det er en fremgangsmåte som er verd overveielse, så meget mer som jeg mener den kan finansiere sig selv. Man må kunne bruke de store oljeselskaper til å formidle en slik betydelig forretning som det her gjelder, og betalingen må kunne skje gjennom en liten økning på prisen for flytende brensel. Det offer for forsvaret må kunne bringes. Det vil være ganske umerkelig, men det vil bety uhyre meget, hvis det blir krig mellom stormaktene, fordi man må være forberedt på at nettop flytende brensel vil man ha vanskelig for å få, vanskeligere enn noensinde før, fordi krigsbehovet for flytende brensel blir så uhyre meget større enn før. Jeg så under trontaledebatten, at det første en regjering må gjøre hvis det blir krig det er, foruten de nødvendige administrative forholdsregler her hjemme, å kjøpe mest mulig mens adgangen til å kjøpe ennu står åpen. Det gjelder også andre ting enn flytende brensel og kull, det kan være forskjellige ting som er nødvendige for vårt arbeide. En av de ting som gjorde at Storbritannia hadde sådan makt over vårt land sist, var at det simpelthen nektet import av arbeidsmateriell for våre fiskere, vilde ikke tillate import av not, angler, liner o.s. uten at vi gikk inn på meget strenge betingelser likeoverfor den annen krigførende part, betingelser som vi blev nødt til å stille. Den side av vår forsvarsberedskap vil trenge mange penger; men meget av det tror jeg kan ordnes ganske bra rent forretningsmessig. Og det har jo den fordel at det som her legges op, det som her anskaffes, er ikke verdiløst. Der vil kunne påløpe renter og omkostninger, men det vil alltid beholde en viss verdi, og det kan såmen hende, hvis det blir krig, at verdien blir stigende, så noget direkte tap for staten ikke vil påløpe. Men den risiko og det tap, de omkostninger som må til der for å anskaffe og holde disse reserver, det er omkostninger som må bæres. Jeg sier ikke dette på noen måte som en kritikk likeoverfor regjeringen, fordi jeg vet at regjeringen er sterkt opmerksom på dette. Men jeg understreker det her, fordi jeg mener folket i det hele, og også mange i denne sal, er for lite

opmerksom på at denne side av vårt forsvar spiller en likeså stor rolle som den militære side. Nu er det som om den militære side, eller rettere sagt bare pengene til den militære side, er tilstrekkelig til å sikre vårt land. Man tar så feil og man vil bli så skuffet.

Hvad er vår stilling i en stormaktskrig? - det er den det her gjelder. Det som medfører fare for oss er jo den omstendighet at en av de krigførende makter i Norge eller i en del av Norge kan se et militært objekt som er ønskelig eller nødvendig for vedkommende makt for å beseire den annen krigførende makt. Det er det vi må se i øinene. Man taler bestandig om og man synes å mene, at det er Tyskland det fremforalt her gjelder. Men er det sikkert? Er det sikkert at det er Tyskland som her først og fremst vil ha et militært objekt på vår kyst således som situasjonen er idag? Jeg er meget tvilende om det spørsmål kan besvares bekreftende. I den forrige krig var stillingen noget anderledes, fordi Tyskland hadde en sjøgående flåte så stor og mektig at det mente å kunne ta kampen op med Stor-Britannia i Nordsjøen. Nu er stillingen den at den tyske flåte på langt nær er sideordnet med den britiske - ikke idag, ikke imorgen. Det vil gå lang tid hen før det blir tilfelle. Følgelig har ikke Tyskland den samme interesse som forrige gang av militært å sette sig fast på Norges kyst, for det vilde koste så overordentlig meget å holde en slik posisjon likeoverfor Storbritannia. Og når det har vært talt om - det var også nevnt under trontaledebatten -, at man skulde ha interesse av ad luftveien å sette sig fast på Norges kyst, da reiser jeg virkelig det spørsmål: Hvorfor skulde Tyskland ha interesse av å sette sig luftfast på Norges kyst, når det selv har ganske andre basiser for sin luftflåte i eget land og når avstandsforskjellen ikke er større? Hvorfor skulde det da sette sig fast på Sola eller Kristiansand flyveplass som det måtte sannelig ofre noget for å ta, ikke på grunn av vårt fysiske forsvar, men fordi det selvfølgelig meget hurtig kunde risikere at også den annen stormakt vilde være tilstede, en plass som man måtte ofre meget mer for å holde og som sannelig heller ikke er utstyrt som militær basis for luftangrep mot England? Nei, dette hører også, vil jeg si, til de agitasjonsmetoder som brukes her i landet for å skremme folk op til å tro, at med penger skal man kunne styrke landets stilling i tilfelle av den slags krig.

Når der blir tale om et militærobjekt for en stormakt her i landet, da er etter min mening faren, risikoen fra britisk side størst. Vi har også der nogen erfaring. Under den forrige verdenskrig blev det meget alvorlig i Storbritannia drøftet - Churchill forteller om det i sitt store verk om krigen -, om man skulde angripe centralmaktene i flanken syd eller nord. Kom man til det resultat at man skulde angripe centralmaktene i flanken nord, så blev der ikke spurt det ringeste i den bok om man krenket Nordens nøytralitet eller ikke. Det blev fremholdt som en selvfølge, at da måtte Nordens nøytralitet krenkes av interesse for seiren over centralmaktene. Heldigvis for oss valgte man den sydelige flanke, og Grekenland mistet sin nøytralitet. Sådan var stillingen da. Men vi hadde andre erfaringer. Vi hadde krav fra britisk side om å lukke med miner vår territorialgrense utenfor Utsira, og enhver vet at vi følte

oss nødt til å gjøre dette i nogen utstrekning. Men heldigvis var krigen da så langt fremskredet - det var sommeren 1918 - at det ikke hadde noen alvorlige følger fra den annen krigførende parts side. Vi påberopte oss som årsak til den minesperring, at vår nøytralitet i dette farvann var krenket av fremmede ubåter, og begrunnet det på den måte. Den virkelige grunn var som nu enhver vet presset fra Storbritannias side.

Kunde man ikke tenke sig muligheten av at Storbritannia for å få et brohode på den annen side av Nordsjøen vilde se et militært objekt i å sette sig fast der? La oss tenke oss den mulighet igjennem. Hvad skal da skje? Kan vi avverge en slik ting? Hr. Sverdrup sa, at vi måtte få stambesetninger på våre befestninger. Han nevnte Oslo, Kristiansand og Bergen. Tror hr. Sverdrup at en stambesetning på en av disse befestninger - ja, la oss nu ta Bergen, for det ligger vestligst - tror han at en stambesetning ved Bergens befestninger et øieblikk vilde være istand til å avverge et plutselig overfall, hvor en stormakt vilde sette sig fast? Tror han at en stambesetning ved Kristiansand eller en stambesetning ved Oslo befestninger vilde avverge en sådan mulighet? Nei, skal vi avverge et overfall i vår tid, gjelder det ikke å ha en stambesetning, men så gjelder det å holde disse befestninger fullt mobilisert til å møte et overfall som vi allikevel ikke vil kunne avverge. For ingen stormakt som har et militært objekt her i landet, vil søke å vinne det militærobjekt uten øieblikkelig å sette inn krefter sterke nok til hurtigst å overvinne enhver motstand. Har vi ikke lært litt av Tsjekkoslovakia, - ypperlig bevebnet, fortrinlig utrustet? Det var jo annet en stambesetninger det land hadde på sine festninger! Men likeoverfor det veldige militære press av den voldsomme stormakt vovet ikke Tsjekkoslovakia å anvende sine "stambesetninger". Dette kan høres trist ut, høres skuffende ut. Man kan si at jeg er defaitist, man kan si jeg er antimilitarist, man kan si hvad man vil, men det er den hårde og alvorlige sannhet. Derfor har jeg dratt den slutning likeoverfor vårt militærvern, at det skal være lett bevegelig, det skal holdes i stand, folkene skal ha klær, geværer, riflene skal kunne skyte, vi skal ha en rask bevegelig opsynsflåte langs vår kyst, som militært kan markere hvad der er norsk territorium, og da kan vi være nokså viss på, at så lenge ingen av stormaktene har noget militærobjekt, så lenge begge parter er interessert i at vi er nøytrale, så lenge vil vi ha den største tjeneste av dette militærvern, på samme måte som vi hadde den største tjeneste av det i krigen 1914 - 1918, og det var med full grunn vi rettet takk til den norske flåte, for den omhu, den årvåkenhet som den under all slags vær og vanskelige forhold viste for å bevare landets nøytralitet. Sådan var stillingen og sådan kan den atter bli.

Men la oss se en annen sannhet i øinene, at kommer en stormakt og vil ha fotfeste her på land, kan vi alltid markere vår stilling og alltid skyte på den, men jeg tror det vil være kortsynt å tro, at vi kan avverge et sådant kupp. Jeg tror det vilde kunne komme til å koste oss ofrer som vi vilde beklage å ha satt inn på et formål som var så håpløst. Sådan ser jeg det, og dette har jeg ønsket å si for lukkede dører.

Det er min overbevisning at ved siden av det som jeg har kalt det civile beredskap, spiller den politiske side av vårt

beredskap også en meget stor rolle. Man har spottet at vi har talt om en forutseende utenrikspolitikk. Man skal ikke spotte det, for hver dag i denne tid kan vår utenrikspolitikk spille en rolle, hvor det gjelder å sikre oss fred i en kommende krig. Mange av de spørsmål som kan melde sig og sikkert vil melde sig i en stormaktskrig, vil måtte avgjøres politisk under selve krigen; de kan ikke løses på forhånd av den simple grunn at vi ikke vet hvorledes spørsmålene vil melde sig. Men vår fred og vår nøytralitet vil i høi grad komme til å avhenge av hvorledes de spørsmål politisk løses, når de melder sig. Hr. Sven Nielsen sa, også med full rett, at vi lever altfor meget i tiden før 1905. Vi hører det på folkemøtene, vi leser det i pressen: Hvorfor ikke som i 1905 gjøre vår ungdom ferdig til å gå i døden for sitt land? Til det har jeg sagt, og jeg sier det her: Vi lever ikke lenger i 1905. I 1905 rustet vi mot en fiende som vi både vilde og kunde forsvare oss mot, og som vi mente vi kunde forsvare oss mot med håp om et godt resultat. Nu har vi ingen fiende, vi rustet ikke mot nogen fiende, vi forbereder oss militært bare for å bevare vår fred. Vi vet meget godt at det ikke er spørsmål om krig mellom Norge og noget annet land, men det er spørsmål om en konstellasjon mellom to stormakter som kan bringe oss op i en viss risiko, og det er den risiko vi skal søke å motverge. Men jeg er overbevist om at den risiko motverges ikke om vi idag bevilger 50 eller 100 millioner kroner til vårt forsvar, den motvirkes, som jeg har sagt, ved en klok beredskapspolitikk, hvor det gjelder også vår civile beredskap, og ved en klok og fremsynt og opmerksom nøytralitetspolitikk også i fredens dager.

Presidenten: Det er en time igjen av den reglementsmessige tid, og presidenten finner å måtte opplyse at der er inntegnet 3 talere på ubegrenset og 5 talere på begrenset tid. Stortinget bør derfor forberede sig på at man fortsetter ut over den reglementsmessige tid i kveld.

Statsråd Monsen: Ved denne anledning som under debatter som har vært ført her i Stortinget flere ganger tidligere i år, er det kommet frem svært meget om de mangler som hefter ved vår forsvarsordning. Det slår mig at vi hørte lite før i tiden om det fra det hold som nu legger sådan vekt på å blotte disse mangler, den gang det var full anledning for Stortinget til å stille på manglene. Da blev vår hærordning og hele vårt forsvar kritisert fra den side av salen hvor jeg hører hjemme, men det norske folk blev trøstet med at vi i grunnen ikke hadde nogen rett i denne kritikk av vår forsvarsordning, den skulde nok vise sig å være tilfredsstillende.

Jeg tror det er riktig at det hefter store mangler ved vår ordning, selv om vi bare tenker på f.eks. den del av hæren som det er meningen å sette op som det første nøytralitetsvern, og det er jo bare den del av hæren Kommanderende General uttaler sig om i sin redegjørelse for de mangler som det endnu er ved nøytralitetsvernet. Der er sikkert mange og store mangler. Men det er dog et faktum at i løpet av de siste tre år er det gjort mer enn i nogen annen periode for å stille på disse manglene, og hvis de 20 millionene som Regjeringen har foreslått, blir bevilget nu, vil det i alt være bevilget ekstraordinært vel 70

millioner kroner for å bøte på disse manglene. Og foruten disse store ekstraordinære bevilgninger er de ordinære budgetter for Hær og Marine øket fra år til år i de siste tre år, eller siden nuværende regjering blev dannet. Jeg tror det kan være på sin plass å peke på det overfor all den jammer som alltid presteres når disse spørsmål er under debatt i Stortinget nu.

Jeg kan ikke fri meg for en følelse av, det samme som også kom til orde gjennom hr. Mowinckel, at det ikke alltid er den rene forsvarsinteresse som ligger til grunn for disse stadige klagemålene, men at det nok også er en god del politikk. Det klages over nu at det har tatt så lang tid å få de anskaffelser som der er bevilget til. Men jeg har alltid hørt at det er umulig å improvisere et forsvar, og grunnen til det må vel være at det tar lang tid å skaffe ialfall de viktigste ting som da vil være nødvendige. Jeg tror det også var enighet om det. Men det later til at ialfall enkelte mener at det er lett å improvisere dette nøitralitetsvernet som det hefter så store mangler ved. Men hvis det er vanskelig i sin almindelighet å improvisere et forsvar, kan det da være lettere for oss som sitter med en administrasjon som er skåret så sterkt ned som den militære administrasjon er blitt gjennom den nye forsvarsordning, og som dessuten sitter med hendene fulle før? Jeg skal bare peke på vårt ingeniørvåben, som må overta alle forarbeider når det gjelder bygningstekniske ting og alle anlegg. Her kommer slike ting inn som våre befestningsanlegg. Det er en meget liten etat, og de få folk som arbeider i denne etaten, har fullt op å gjøre. Men de skal altså straks stå ferdig til å gjøre disse forarbeidene, slik at kort tid efterat bevilgningen er gitt, skulde arbeidet være i full gang eller kanskje helst helt ferdig. Jeg tror at disse klagene i det hele er lite berettigede, og at enhver som vilde undersøke dette til bunns, vilde komme til at klagene over at det har gått forsent, er svært lite berettigede. Næsten ingenting av det det gjelder her er slike ting som kan kjøpes over disken. Det aller meste dreier sig om ting med lang leveringstid, og om så hvert grann var bestilt samme dag som bevilgningen var gitt, vilde vi ikke kunne ha utgiftsført disse midlene idag. Det dreier sig om leveringstider på op til 3-4 år.

Militærkomiteens formann nevnte som et eksempel på at det hadde gått sent, at det ikke enda var kommet forslag om flyfabrikken. Nu foreligger det forslag. Han tilføiet jo at idag var propositjon om det omdelt. Men jeg må få lov til å nevne et par punkter av denne saks historie. Da de 3 millioner var bevilget, gikk departementet med engang i vei med å bearbeide saken ut fra den opfatning at det burde bygges en felles flyfabrikk for Hær og Marine og at den måtte legges enten ved Fornebu eller oppe i Mjøstraktene etsteds. Det blev det arbeidet med til jeg for mitt vedkommende efterhvert blev klar over at den løsning kunde jeg av forskjellige grunner ikke foreslå. En av grunnene var at de 3 millioner ikke vilde bli tilstrekkelig. Og efter å ha drøftet dette nøie blev vi også i departementet, det må jeg vel si, nærmest enige om det. Min mening var, når vi ikke kunde gå til anlegg av en egen flyfabrikk, at vi burde basere oss på samarbeide med Sverige. Jeg hadde konferanser om det med den svenske statsminister og med den daværende svenske forsvarsminister, og det var da

meningen å bearbeide dette projekt nærmere sammen med det svenske forsvarsdepartement. Så døde den svenske forsvarsminister, og det tok sin tid før vi kunde komme igang igjen med å drøfte saken med den nye forsvarsminister. Men det blev da gjort. Vi kom imidlertid langt ut over nyttår før vi blev klar over at heller ikke dette samarbeide vilde kunne skaffe oss fly innenfor en rimelig tid. Vi måtte derfor søke andre utveier. Ikke så at vi helt har forlatt tanken om samarbeide med Sverige, men det får i tilfelle bli en fremtidig ordning.

Imidlertid var det kommet inn projekter som skulde skrive sig fra utenlandske flyfabrikker som var interessert i dannelsen av et datterselskap i Norge. Dette kunde så gå igang med et stort anlegg, en selvstendig bedrift for flyfabrikasjon, som ikke bare var basert på leveranse til Hær og Marine her i Norge, men som også tenkte på eksport til andre land. Denne sak kunde da få en viss politisk karakter, og den blev forelagt for Regjeringen, som med mig fant at det ikke var nogen løsning som vi kunde anbefale.

Fra den norske industri blev det gjort henvendelser til departementet om å basere en flyproduksjon her på norsk industri, på private bedrifter, og dette har vært drøftet, og drøftet inngående, mellom representanter for disse bedriftene og departementet. Vi fant allikevel at vi måtte foreslå den løsning som er foreslått i proposisjonen: en utvidelse av Kjeller flyfabrikk og av flyfabrikken på Horten, hvilket allikevel vilde bli nødvendig, fordi disse fabrikker foruten nogen produksjon av fly også må overta alt vedlikehold av flyvåpnenes materiell, alle reparasjoner o.s.v. og derfor må ha en viss størrelse og et visst utstyr. Så får da det eventuelle samarbeide med de private bedrifter komme som et tillegg, hvis det er nødvendig å øke kapasiteten utover det som Kjeller og Horten kan prestere. Under disse forhold er det klart at det må ha tatt tid, og vi har ikke kunnet slippe nogen av disse projektene uten å undersøke dem og uten å drøfte dem med rette vedkommende.

Militærkomiteens formann mente også at det har tatt forferdelig lang tid med å bestemme sig for motortorpedobåter, og tenkte sig at det var de sakkyndige som her var usamde, slik at det av den grunn var vanskelig for departementet å ta nogen bestemmelse. Men det er i virkeligheten ikke tilfelle. Det stortingsvedtak som gav departementet anledning til å kjøpe en motortorpedobåt til prøve, blev gjort 17 juni ifjor; men allerede før Stortinget hadde fattet sin beslutning, hadde departementet henvendt sig til agentene her i Oslo for de firmaer som har disse ting, for å få deres tilbud fra England og Tyskland, Frankrike og Italia. Det gjaldt da å få en kyndig undersøkelse av hvad disse utenlandske firmaer hadde å by, og vi kunde ikke gjøre det på annen måte enn ved å sende ut en kommisjon. Vi sendte to mann, og de fikk gjennom Utenriksdepartementet adgang til i de forskjellige land å foreta sine undersøkelser og gjøre sig kjent med de typer som der var. Bare i Italia var det vanskelig å oppnå den nødvendige tillatelse til å komme inn i fabrikkene og bese sig og gjøre sine undersøkelser. Utsendingene måtte reise allikevel, men da de hadde vært i England, Tyskland, Frankrike og Holland, og det

så blev spørsmål om de skulde reise til Italia og ta dette land på samme tur, var ennå ikke tillatelsen derfra kommet. Da var vi også kommet ut i de kritiske septemberdagene, og vi fant det riktigst å kalle kommisjonen hjem. Senere gikk tillatelsen iorden også for Italias vedkommende, og vi lot da utsendingene reise der ned. De anstillet meget inngående undersøkelser og har avgitt en rapport på 50-60 sider om saken. Den fikk vi visstnok ved nyttårstid, eller kanskje det var litt før. Hvis man ikke hadde behøvd å ta hensyn til prisen - det var jo bevilget et fikst beløp, 750 000 kroner - er det mulig at de sakkyndige nu hadde bestemt sig for den type som denne kommisjon anbefalte som nr. 1, en tysk type. Men den er både for stor og for kostbar, så vi kunde ikke ta den. Heller ikke den som kommisjonen subsidiært anbefalte, kunde vi ta. Vi måtte ta en som lå passende til i pris, og som allikevel var en god type. Saken måtte så passere Kommanderende Admiral, og den måtte passere de tekniske myndigheter i Marinen, som sitter på Horten, og det tok altså på denne måte ca. 9 måneder før bestemmelsen var truffet. Men i Sverige, hvor de hadde et 5 ganger så stort beløp som vi hadde, og hvor de kunde kjøpe 4 prøvebåter, og hvor de altså kunde være litt dristige og gå på og ikke behøve å være så uhyre forsiktige i valget, der tok det da over et halvt år førenn de fant ut hvilke to båter de kunde kjøpe. Vi har jo mindre midler å rutte med, det er verre for oss å gripe feil, og det vilde vel heller ikke vært nogen stor tjeneste vi hadde ydet dem som ivrer for motortorpedobåtene, om vi raskt hadde slått til og kjøpt en båt som siden hadde vist sig å være feilaktig valgt og ikke passet for oss. Jeg tror det er nødvendig å gå ytterst forsiktig frem og undersøke nøie før man bestemmer sig her, og det er hvad departementet har gjort.

Så var det ekserserplassen i Rogaland. Da departementet hadde sett innstillingen fra militærkomiteen, bad vi straks Kommanderende General om å gjøre de nødvendige undersøkelser i saken. Det blev da også innhentet tilbud for anlegg der hvor distriktskommandoen i 3dje divisjon anbefalte at plassen skulde ligge, på Berge i Gjesdal. Men det viste sig at de tilbud vi fikk, beløp sig til 450 000 kroner, og vi hadde ikke mere enn 200 000 kroner å rutte med. Da plassen blev undersøkt nærmere, hadde de lægekyndige som var med, hygienikerne, sterke innvendinger mot den fra hygienisk synspunkt, og det måtte da tas op til nærmere undersøkelse. Videre blev det reist en sterk agitasjon fra dem som bor i den grenda hvor Berge-plassen ligger, de vilde ikke ha nogen militær øvelsesplass i sin grend og heller ikke i sin bygd. Jeg reiste dit bort sammen med et par av departementets embedsmenn bl.a. for å få rede på hvordan dette kunde henge sammen, og det viste sig at det var riktig. Ordføreren i bygden var også til stede, og han var helt enig, de vilde ikke ha nogen øvelsesplass i bygden, og på et direkte spørsmål svarte han likefrem, at om spørsmålet blev forelagt herredstyret, vilde det ganske sikkert avgi en enstemmig uttalelse imot å få ekserserplass i bygden. Men det som var det avgjørende for oss, var jo allikevel at vi ikke engang hadde halvparten av det plassen vilde koste efter de håndgivelser som var gitt. Så blev et annet projekt tatt op igjen, Vassvik, lenger ut, og de håndgivelser man har fått der, viser at det

prosjekt er noget rimeligere. Nu har også denne plass vært befaret av en hygienisk kommisjon som er opnevnt, og dens rapport venter vi i disse dager. Der er det gjort hvad gjøres kunde, det er satt fart på saken hos alle de instanser som har hatt med den å gjøre, og de grunner som har gjort at vi ennå ikke er kommet nogen vei med hensyn til ekserserplass i Rogaland, er ikke departementet herre over.

Militærkomiteens formann klaget over at det hadde tatt så urimelig lang tid å få arbeidet i gang på kystfestningene. I innstillingen fra komiteen er det, som komiteens formann også gjorde opmerksom på, tatt inn en uttalelse av Kommanderende Admiral fra 1936 om disse ting. Der opplyses det at spørsmålet om utflytning av Bergens befestninger allerede er utredet, og det er oppgitt at det skal koste 2.1 mill. kroner. På den opplysning er det vel antagelig komiteen har bygget den opfatning at det er gått så urimelig sent med anlegget i Bergen. Men den utredning som Kommanderende Admiral nevner i sin skrivelse av 1936, var bare et rent generelt overslag, det var ingen detaljberegninger, ingen forarbeider som virkelig var detaljberegnet eller kunde være detaljberegnet, alt måtte gjøres fra grunnen av. Her forelå altså ingenting å bygge på da bevilgningen blev gitt. Og det vet vel enhver at ved slike tekniske arbeider, slike anlegg, tar ofte forarbeidene adskillig lenger tid enn selve utførelsen. Til belysning av forholdet skal jeg bare nevne at i den utredning Kommanderende Admiral nevner, er det hele, med de nødvendige anlegg, med skyts, med sambandsmateriell og med ammunisjon, hele Bergensfestningen utflyttet, beregnet til 3 millioner kroner. Efter de detaljberegninger som nu foreligger, basert på ferdige planer, viser det sig at summen ikke blir 3 millioner, men 7 570 000 kroner. Det skulde vel være tilstrekkelig til å vise at det ikke forelå noget grunnlag for å begynne å arbeide, da bevilgningen blev gitt.

Denne historien om de manglende hestetruger som hr. Seip nevnte, har jeg hørt en gang før her i Stortinget, dette at under vinterøvelsene trengte de 30 truger, men hadde bare 7, og så måtte de gå frem og tilbake med trugene for å få hestene frem - og det er jo forferdelig når den norske hær ikke engang har truger til hestene! - Jeg vet ikke hvorfra dette er kommet, men det virkelige forhold er, at om vi setter op alle de vinterøvelser som drives her i Norge, så er det truger til det mangedobbelte av det antall hester det er tale om der. Når en slik historie kunde inntreffe, skyldtes det vel en eller annen forglemmelse av dem som hadde med det å gjøre, men det har da ingenting med vårt nøitralitetsverns tilstand å gjøre, for truger er det da nok av.

Hr. Seip nevnte at den militære administrasjon, i nogen monn ialfall, måtte kunne rasjonaliseres, og han pekte på at i andre departementer har administrasjonsgrenene friere rådighet over bevilgningene og kan gå igang straks bevilgningene er gitt. Men det kan vi jo i Forsvarsdepartementet også, vi går i regelen igang med å bruke bevilgningene med det samme de er gitt, det vil si de ordinære bevilgninger, for der foreligger alle forarbeidene før budgettet blir foreslått, og den dag Stortinget bevilger pengene, går vi igang med utførelsen. Det blir gjort nøiaktig der som i de andre departementer. Men her

gjelder det ekstraordinære bevilgninger som det ikke er gjort forarbeider for på forhånd, men som man først etter at pengene er bevilget, må til å arbeide med, for så vidt den tekniske side angår. Det må da gjøre en viss forskjell.

Militærkomiteens formann var villig til å gi departementet bemyndigelse til å avslutte kontrakt om de øvrige motortorpedobåter som det er meningen å kjøpe, uten å avvente selve stortingsbehandlingen. Det vilde ha meget stor betydning om vi kunde få en slik fullmakt. Jeg hørte jo at kommandørkaptein Sverdrup motsatte sig det, og han sa at det var på sitt partis vegne han gjorde det. Jeg syntes det var sørgelig å høre, og det rimer da dårlig med disse klagene over at det ikke går fort nok. Vi har anledning nu; vi har vedkommende firmas mann her i Oslo, og han er villig til å undertegne en kontrakt som sikrer oss en hurtig levering av samtlige motortorpedobåter, hvis vi kan bestille dem nu. Det er et moment som spiller en viktig rolle her, og det gjelder de motorer som skal være i disse båtene, nemlig Rolls-Royce-motorer. Hvis vedkommende innen 14 dager kunde få bestillingen, vilde de ta sin bestilling hos motorfabrikken og komme i tur i de serier som skal arbeides, og vi vilde kunne få båtene på en overmåte meget kortere leveringstid enn om vi lot disse 14 dagene gå fra oss. Når hr. Sverdrup og hans parti motsetter sig dette, håber jeg at hr. Sverdrup ikke senere i debatter her i Stortinget kommer og snakker om at det går sent med å effektivere bevilgningene.

Spørsmålet om privatindustrien i samarbeid med de militære er et viktig spørsmål, og dette arbeid har sitt eget kontor med oberst Tobiesen som chef. Det er riktignok en midlertidig innretning, men det er allerede gjort ikke så ganske lite. Nylands Verksted arbeider for Marinen, Fredrikstad Mekaniske Verksted arbeider for Marinen. Der er gjort prøvebestillinger på ammunisjon ialfall hos to private bedrifter. Askim Gummivarefabrikk har alt i lange tider produsert alt den har orket av gassmasker o.s.v. Denne forbindelse med den innenlandske private industri er svært heldig for departementet å ha, så vi har sandelig ingen ting imot det, og det er et arbeid som er i full gjenge og i god gjenge.

Det blir litt springende dette, når jeg skal komme inn på de forskjellige ting som jeg hadde inntrykk av at militærkomiteens formann og andre medlemmer av militærkomiteen som har talt, hadde interesse av å få svar på. Hr. T. Sverdrup spurte om Kristiansand var medtatt i forslaget om besetning på festningene. Ja, selvsagt er den det, men det er nu det med Kristiansands festning at den er stillet i reserve, så det vil være visse vanskeligheter der, men det er meningen at også Kristiansand festning skal ha sin besetning for den bevilgning som er foreslått.

Arbeidet på Oslofjord festning har aldri vært drevet med den kraft som i de siste 2-3 år. Tidligere var det bare bevilget 150 000 kroner om året, så det var såvidt nogen mann kunde gå og rusle og ha litt å gjøre. Nu er der så sterk drift som det vel med rimelighet kan forlanges der. Jeg sier det i anledning av hr. T. Sverdrups kritikk.

Hr. Sverdrup mente - og det er jeg ganske enig i - at krigsfartøier som skal være på nøytralitetsvakt, og som ikke

har luftvern, er nokså håpløst stillet. Vi vilde svært gjerne i departementet få anledning til nettop i disse dager å avslutte kontrakt om levering av luftvernkanoner for Marinen, og hvis det var mulig for militærkomiteen å være ferdig med behandlingen av forslaget om de ekstraordinære 20 millioner kroner innen 10 dager, vilde det ha overmåte meget å si for leveransen av luftvernkanoner til Marinen, til fartøier og til festninger. Vi har nu anledning til å undertegne en kontrakt om levering av alt dette materiell med et firma som kan begynne å levere allerede 4 uker etter at kontrakten er undertegnet, og som så kan levere fortløpende i løpet av en kortere leveringstid enn vi kan få det hos nogen annen. Men da må vi få adgang til å avslutte kontrakten innen 10 dager fra idag. Jeg vet ikke om militærkomiteens formann kan forsikre om at proposisjonen om de 20 millioner kroner kan være ferdigbehandlet og innstilling foreligge fra militærkomiteen om den så betids at departementet i samråd med militærkomiteen tør ta ansvaret for å undertegne denne kontrakt. Det er altså et lignende forhold som det er med motortorpedobåtene. Det er bare det at man kanskje kan si det har enda større betydning.

For øvrig vet jeg ikke om det er nødvendig å svare på flere av de spørsmål som blev stillet. Jeg tror dokumentene inneholder tilstrekkelige svar. Jeg vil bare gjøre en bemerkning til hr. Mowinckel, som mente at det var brukt så lite av bevilgningene. Han sa at det står så mange millioner kroner til disposisjon for Regjeringen fremdeles. Jeg tror også han nevnte tallet 14 millioner kroner. Da har hr. Mowinckel ikke vært opmerksom på at det er 14 millioner kroner som enda ikke er anvendt, men som er disponert fullt ut med undtagelse av bare et par hundre tusen kroner. Så de 14 millioner er disponert. Blandt dem har vi f.eks. de 3 millioner kroner til flyfabrikken og de 5,8 millioner kroner til de store jagere går inn i det beløp o.s.v. Alt sammen er disponert og kan ikke brukes til noget annet. Det må være en fullkommen misforståelse når hr. Mowinckel tror at det til Regjeringens disposisjon nu fremdeles står 14 millioner kroner. Det er gjort rede for det i forelegget.

Hr. Mowinckel spurte: Hvorfor er det ikke lagt mer an på å skaffe det som kan fåes fort? Det er hurtig anskaffelse som skulde være det viktigste. Ja, naturligvis, det er ingen som ikke er enig i det. Men det er Stortinget som selv har bestemt anvendelsen av bevilgningene. I smått og stort har Stortinget bestemt hvad pengene skal brukes til. Og samtidig som hr. Mowinckel vilde at man skulde gå til de anskaffelser man kunde få hurtig, sa hr. Mowinckel - og det er jeg fullkommen enig i - at det gjelder for oss å bygge ut et raskt opsyn langs vår kyst. Men bygging av båter til et raskt opsyn langs vår kyst det er det som man bl.a. holder på med ved Marinens verft, ved Fredrikstad mekaniske verksted o.s.v., og det er en affære som tar sine 2-3 år. Motortorpedobåtene har ikke sin viktigste opgave som opsyn langs vår kyst. De er ikke sjødyktige nok og har heller ikke stor nok aksjonsradius til i dagevis, kanskje i uker, å kunne patruljere på vår kyst. Det er vesentlig andre oppgaver de båtene må ha. Vi må både skaffe oss det vi kan få hurtig, og vi må skaffe oss det nødvendige fartøimateriell til

et nøytralitetsopsyn på kysten, og som sagt, det er jo Stortinget som har bestemt anvendelsen av pengene.

Ørbæk: Når man har valgt en slik anledning som denne til å gi vårt forsvarsberedskap, eller kanskje rettere vårt manglende forsvarsberedskap, en litt nøiere omtale, er det naturligvis, som det er sagt, av den gode grunn at man i et lukket møte har lettere for å kunne komme inn på detaljer som det av mange grunner vil være vanskelig, for ikke å si særdeles uheldig eller umulig, å omtale for den fulle offentlighet.

Av de uttalelser som foreligger her idag fra representantene Sverdrup, Sven Nielsen og Jakob Vik, tror jeg det med all ønskelig tydelighet vil ha fremgått hvordan stillingen er for vårt nøytralitetsvern, og jeg finner det ikke nødvendig for mitt vedkommende å gå i detaljer, men skal gjøre en del bemerkninger.

Det har vært klaget - og med rette - over at det er gått så sent med mange bestillinger. Tidligere hørte man at det skulde skyldes de militære chefer. Det har man ikke hørt noget om idag, og det er riktig, for hvis der overhodet er tale om nogen skyld, har ikke de militære chefer denne skyld. De har pekt på de mangler som er, og de har foreslått både det ene og det annet i utførlige dokumenter år etter år. Mer kan de ikke gjøre. Det er administrasjonens, det er departementets og dets folks oppgave å føre sakene videre frem. Og her vil jeg si at jeg i likhet med både hr. Seip og andre har en sterk fornemmelse av at det mangler det fornødne tiltak til å føre beslutningene ut i livet. Jeg er naturligvis klar over at det konstitusjonelle ansvar er statsrådets, og han har aldri vært den mann som har gjort noget forsøk på å komme unda det. Men en statsråd er jo ofte meget avhengig av de folk som er hans rådgivere, veiledere, og som er hans medarbeidere i departementet, og der tror jeg nok at de bruker metoder som passer bedre for fredstider enn for en akutt situasjon som den vi nu har. Når det, som vi har hørt idag, skal bestilles enten fly eller hurtiggående motorbåter, sender man kommisjoner ut i øst og vest og hele verden rundt for å finne det beste. Javel, det er riktig når det gjelder fredstider eller tider man kan anse som fredstider. Da gjelder det å være forsiktig, så man kan få mest mulig og best mulig for de penger man har. Anderledes i krisetider som nu, i en akutt situasjon, hvor man ikke har anledning til ialfall å veie så nøie hvad man får, bare man får noget som er brukelig. Her tror jeg det har skortet departementet og departementets folk på adskillig energi. Jeg skulde ønske at den ærede statsråd i høiere grad enn han hittil har gjort, kunde skjære gjennom alle disse betenkeligheter som melder sig, som melder sig i den grad at det nesten er - jeg vil ikke si en skandale, men det kunde ligne noget en skandale. Når det f.eks. tar et helt år for å få sluttet en kontrakt om en motorbåt, og det skal gå ytterligere henimot 1 år, ialfall 8 måneder, for å få den, vil enhver skjønne at i slike kritiske tider som nu er det helt uholdbart. Det samme gjelder flyene. Og jagerne som det mest kommer an på her, har man da virkelig arbeidet med i årevis. For komiteen har det år etter år foreligget spørsmål om jagere og jagertyper, og det er visst flere år siden departementet efter

forslag av militærkomiteen fikk fullmakt til av Stortinget selv å fastsette en jagertype. Det var meningen at denne fullmakt skulde benyttes til å kunne skjære hurtig gjennom, men ennå har vi ikke sett noget resultat.

Der har vært talt om industriens mobilisering. For adskillige år siden var det under diskusjonen om Raufoss ammunisjonsfabrikker tale om at når man måtte holde en så stor arbeidsstokk av øvede fagarbeidere både ved Raufoss og ved Kongsberg, var det for at de i krigs- og krisetider skulde kunne danne en stamme som kunde settes inn i private bedrifter og drive dem med krigsproduksjon. Jeg vet ikke hvor langt det er kommet. Jeg hørte at den ærede statsråd nevnte at det var i god sving, og det gleder mig.

Med hensyn til flyfabrikken har vi nu ventet et år på at den skulde komme. Nu er det kommet proposisjon, og den ser jo litt anderledes ut enn man oprinnelig tenkte. Jeg vil for mitt vedkommende straks erklære at jeg ser med sympati på den nye linje som der er valgt for flyfabrikasjonen. Jeg har ikke fått sett så nøie på proposisjonen og enda mindre naturligvis studert den i detaljer; men de ideer som ligger til grunn for proposisjonen, tiltalte mig ialfall ved første øiekast. Jeg håper derfor at det skal kunne komme i god gjenge. I det hele tatt tror jeg det gjelder for det militære i et lite land som Norge som ikke har anledning eller - for å si det like frem - som ikke har råd til å holde veldige fabrikker i gang for materiell til krigsbruk, å arbeide så intimt og så rasjonelt som mulig sammen med den private industri. Derved opnår man jo også den ting at man støtter under arbeidet mot arbeidsløsheten.

Hr. Mowinckel fikk også idag anledning til å lufte sitt slette humør når det gjelder bevilgningene til forsvaret. Han, og delvis også den ærede statsråd, kunde heller ikke idag dy sig for å komme inn på dette at det er agitasjon når man arbeider for et forsvar, det er agitasjon med underliggende partipolitiske interesser. Skal det være agitasjon, og partiagitasjon, å forlange at vårt land i krisetider som nu skal være så nogenlunde vel forberedt? Kunde det ikke tenkes at det vilde være riktig å heve sig til den tanke, selvom hr. Mowinckel og de andre ikke er enig med oss, at vi mente det riktig med våre forlangender og våre krav om støtte til forsvaret, - kunde ikke det tenkes? Hr. Mowinckel anklaget halvt om halvt sig selv for å være antimilitarisk; ialfall protesterte han ikke om nogen vilde kalle ham antimilitarist, såvidt jeg forstod ham. Ja ja, det er en ærlig sak. Men da forekommer det mig at man burde gå enda lenger enn hr. Mowinckel i negativitet overfor forsvaret. Han vilde dog allikevel ha et visst vern langs vår kyst. Han trodde ikke noget på at stormaktene, de som eventuelt blev innblandet i krig med hverandre, vilde gjøre noget forsøk på å sette sig fast her; det eneste han fryktet, kunde jeg forstå, var at den nasjon som folk her i landet almindeligvis regner for sin beste venn, Storbritannia, skulde kunne ville gjøre oss noget. Det er mig litt uforståelig.

Hr. Mowinckel forsøkte, som han også tidligere har gjort, å stille den civile forsvarsberedskap op mot den militære. Jeg har tidligere fra denne plass så sterkt jeg har kunnet

fremhevet at her er det ikke tale om et enten-eller, her er tale om et både-og. Derfor gir jeg hr. Mowinckel min fulle tilslutning til det han sa om civil forsvarsberedskap med mat og med andre stoffer, med klær, med materiell for å kunne holde vårt næringsliv i gang o.s.v. Og det er jo også et råd. Det økonomiske selvhjelpsråd som det heter, som steller med disse ting og som har gjort et utmerket arbeide; men det er jo ikke det samme som den militære forsvarsberedskap. Jeg tror hverken Hitler eller andre spør om vi har meget mat i landet eller mange gode stoffer i landet, hvis han finner på å antaste oss. Det er ikke sentimentale hensyn som leder slike karer. Kanskje han nettop vilde finne oss som et passende objekt for sine anstrengelser hvis vi var godt forsynt.

Når vi sammenligner oss med våre naboland - jeg har jo ofte gjort, men jeg tør gjøre det en gang til - så må jeg etter hr. Mowinckels tale virkelig spørre: Er det så meget klokere og riktigere det hr. Mowinckel mener og sier, enn det som våre langt radikalere venner særlig i Sverige, men også i Danmark og Finnland, sier og mener og gjør? For de har jo rustet, de har da ikke resonnert som så at det nytter ikke med militært forsvar; de har tvertimot øket det slik at mens det i Norge til og med 1938/39 var bevilget 69 millioner, var det i Danmark bevilget 81 millioner og i Sverige 250 millioner kroner. Og hvad disse utland angår, er de nevnte tall for små, for senere er det bragt betydelige beløp i forslag. Når vi ser på dette, kan vi da slå oss til ro med at vi her i Norge skulde være i den lykkelige kasus at vi skulde kunne slippe lettere og bedre, ikke bare absolutt fordi vi er mindre, men også relativt, enn disse? Det har av og til fra svensk hold, som ligger som vår nærmeste nabo, vært ytret en viss utålmodighet, tror jeg jeg kan kalle det, eller iallfall en viss bekymring over at vi her er så sorgløse som vi hittil har vært. Ja, det ligger jo kanskje noen måneder tilbake, nu er det jo rettet på en del.

Hr. Mowinckel sa noget som var merkelig. Han sa at det er ikke pengene det kommer an på, det er ikke pengene som skal brukes. Jeg tror det var en stor mann som het Napoleon en gang som sa at til krig trenges der tre ting: penger, penger og atter penger. Naturligvis kan man være enig med hr. Mowinckel i at de tusenlappene vi bevilger, kan vi hverken skyte med eller spise, og det samme gjelder den gullbeholdning vi har i Norges Bank, den kan jo heller ikke brukes sånn direkte. Men jeg trodde det var alment forstått, at når det var tale om å bevilge penger, var det det man kunde få for pengene som hadde betydning. Hvis hr. Mowinckel bare vil være med på å bevilge de for ham betydningsløse pengene, tror jeg nok de kunde få en nyttig anvendelse her til lands.

Det har ofte vært tale om å løfte forsvarsspørsmålet op over partiene. Det har hittil ikke lykkes, og jeg synes ikke at den tale som hr. Mowinckel og delvis også hr. Seip og forsvarsministeren idag holdt, går i retning av å heve forsvarsspørsmålet op over partiene. Hvis det skulde skje, måtte jo det parti og den retning jeg tilhører, slå en strek over sine meninger, sin opriktige overbevisning om hvad der må til, og det synes jeg ikke man kan forlange. Vi får da heller slåss, og så får vi da se hvem der tilslutt får rett. Jeg skulde naturligvis ønske at hr. Mowinckel vilde få rett, men

jeg er ikke sikker på det. Når der nu i vårt land - og det er ikke agitasjon - fra det ene hold efter det annet og fra hold som står hr. Mowinckels politiske retning meget nær, sterkt kreves at man skal styrke vårt forsvar, tror jeg nok at det ikke er agitasjon, men det er en levende engstelse for at det kan gå galt fordi man ikke tar sine forholdsregler i tide. Vi skal huske på at Norge står lavest av alle land i Europa både når det gjelder øvelser, når det gjelder befall, og når det gjelder materiell, - på alle punkter står vi lavest. Bare for å ta et enkelt tilfelle. Vi har fått et cirkulære fra Vernepliktige flyveres Forening, som påpeker at mens infanteriet og de øvrige våbenarter nu har fått forlenget sin øvelsestid til 84 dager, driver ennu flyverne med sine 40 dager, og de har erklært offentlig at både deres øvelser og deres materiell er slik at det å sende dem op mot fiender i krig, vil være det samme som å drepe dem uten nytte. Denne forening anfører i sin henvendelse til militærkomiteen, at i de 40 dager som de nu hadde sist, blev der ikke løsnet et eneste skudd i luften; disse folk er jo bestemt til å kunne kjempe i luften, men ikke et eneste skudd ble løsnet i luften. Nattdryvning har de i det hele tatt ikke drevet, iallfall ikke på sommerføre, som de kaller det.

Alt i alt, jeg anerkjenner Regjeringen for dens forslag, og jeg anerkjenner at de som jeg dessverre må regne som mine motstandere her i salen, går med på det - under det gamle resonnement at noe er bedre enn intet. Men jeg vil så sterkt jeg kan fremholde at hvis vi skal ha nogen utsikt til å kunne klare oss på den spesielle måte som er oplagt for oss, må der tas ganske anderledes fatt med disse ting.

Presidenten: Den reglementsmessige tid er forbi, men presidenten vil foreslå at man fortsetter utover for å få tilendebragt behandlingen av denne sak. - Presidentens forslag ansees enstemmig bifalt.

Seip: Eg skal ikkje lengja ordskiftet mykje. Eg vil berre til statsråden segja at eg trur ikkje han hadde grunn til å taka det eg sa, og det streka eg og under, som nokon sterk kritikk, men eg vil ikkje segja anna enn at den skildringa statsråden gav av korleis dei hadde gått fram for å få motortorpedobåten, den streka ikkje so lite under det eg hadde sagt. Eg skal ikkje segja meir um det.

Eg berre tok ordet for å segja at det eg sa um fullmakt for statsråden til å gjera kontrakt um motortorpedobåtar, det sa eg på grunnlag av det som vart sagt i nemnda. Der var hr. Sverdrup diverre ikkje til stades. Eg har no konferert med hr. Sverdrup etterpå, og han er no samd i at departementet får den fullmakt som eg nemnde, men likevel ikkje for meir enn 6 torpedobåtar - det var 7 som det var framlegg um. Det er soleis samrøystes frå nemnda at det kann gjerast kontrakt um 6 motortorpedobåtar.

Vidare var nemnda samrøystes um at ho ikkje vil hava noko å merka til det um departementet gjer kontrakt um luftvernsskyts, slik som statsråden nemnde.

Frå militærnemnda vil tilråding kunna liggja fyre um eit par dagar, det trur eg ein kann gå ut frå. Me har fyrebudt

arbeidet slik at det skal vera snart gjort, etter at me har havt dette ordskiftet her i dag, å gjera tilrådinga ferdig. Men tilrådinga kann ikkje gjerast um utan etter samråd med finansnemnda, som har med den finansielle sida av saka å gjera. Eg veit ikkje kor fort finansnemnda kann verta ferdig; men frå militærnemnda skal det ikkje taka meir enn eit par dagar å få tilrådinga ferdig.

Eg går soleis ut frå, når det ikkje er motsagt her, at det vil vera fullt høve for departementet til å gjera kontrakt på dei tvo felt som her har vore nemnde. Slik som situasjonen er, og når statsråden sa frå um at dette var mykje um å gjera, meiner eg at ein får sjå burt frå formalitetane og freista å gjera dette so praktisk som råd er.

Presidenten: De efterfølgende talere har inntil 5 minutter.

Sollid: Dette er den fjerde forsvarsdebatt i år. De tre første er ført for åpne dører, og i dem er det sagt mange ting, visstnok også en del som ikke burde vært sagt. I denne som føres for lukkede dører, kan det jo sies meget mere. Jeg tror det er svært uheldig at vi stadig for åpne dører tar disse militærdebattene så omstendelig. Dette forsvaret vårt er jo på mange måter et stort lappeteppe, og det kan da ikke være nogen hensikt i stadig å lufte det mot gaten. Jeg tror vi står oss på å behandle disse ting mere i hemmelige møter og mindre i åpne.

Jeg vil ellers ha sagt at det vel er et spørsmål om ikke den forsvarsordning vi har bør tas op til en grundig overveielse. Et av våre større dagblad skrev forleden dag om dette og pekte på at det kunde være tale om å nedsette en ny forsvarskommissjon, som skulde prøve å komme med forslag til ordninger som mere er i overensstemmelse med vår stilling til disse spørsmål slik som de foreligger ved verdenssituasjonen nu. Jeg tror det er en god tanke. Det er ganske sikkert at vårt nøytralitetsvern nu må ha sin tyngde mot sjøen, det er der vi vesentlig har bruk for det. I gammel tid var det jo mere anlagt mot grensen mot øst. Det er mot kysten, det er på sjøen og mot sjøen det nu må ha sin tyngde. Jeg finner, slik som stillingen er nu, at det er beklagelig at de penger som vi har bevilget til formål som tar sikte på å styrke vårt nøytralitetsvern mot sjøen, ikke er kommet til anvendelse i sin helhet. Det har andre snakket om, og forsvarsministeren har svart på det. Det kan vel ikke være mere å si om det, men det er ikke som det skal være. Jeg finner således at det er svært uheldig at vi ikke har fått brukt de pengene vi har bevilget til arbeider ved festningene, og det er uforsvarlig som det har vært hittil, at de endog har ligget aldeles uten nogetsomhelst vaktvern. Under forholdene som der er for tiden, må vi snarest mulig bruke tiden og bruke pengene til formål hvor de trenges. Det går ikke an at pengene skal ligge uvirksomme. Vi har ikke tid til det. Det kan jo nårsomhelst bli bruk for nøytralitetsvernet.

Jeg har ellers ikke noget særskilt å kritisere forsvarsdepartementet for, når det gjelder den måte det har anvendt de ekstraordinære forsvarsmidler på, utenom de punkter som jeg har nevnt. Jeg er glad over at jeg har hørt hr. Mowinckels syn på den stilling vårt land kan komme i ved en eventuell krig mellem europeiske stormakter. Jeg tror

imidlertid at der bør legges noget sterkere vekt på vårt forsvars rolle under en slik situasjon, hvis det vesle vi kan skaffe, er skarpt og godt forberedt. Det er nemlig også et spørsmål om hvad det vil koste å sette sig fast i Norge for en fremmed makt. Med å "koste" mener jeg, når det gjelder de demokratiske stormakter, ikke bare penger, materiell og menneskeliv, men også hvad det vil koste moralsk for vedkommende makt. Jeg tror, som sagt, at de ekstraordinære midler som er bevilget, er foreslått godt anvendt, men vi må kreve at de blir brukt til foranstaltninger som kan nyttes raskt under den nuværende kritiske situasjon. Ellers vil jeg gi forsvarsministeren min anerkjennelse for samvittighetsfullt og godt arbeide. Jeg er glad for at vi har hatt denne debatt som atter gir en smule håp om at vi i fremtiden kanskje kan få samlet alle partier om å løfte forsvaret, iallfall i hovedsaken, ut av partipolitikken.

Moseid: Jeg vil uttale min tilfredshet med det samarbeide som er kommet i stand, og med hvad der hittil er utrettet for å gjenreise vårt forsvar i samarbeide mellem Regjeringen og alle partier i Stortinget. Men jeg må samtidig beklage at også denne anledning skal misbrukes til partipolitisk oppgjør med mannjevning om hvem som har størst ære av det som er gjort, eller størst ansvar for det som er forsømt. Slik debatt tjener ikke forsvarets sak, tvert imot, den er bare til skade. Og det spørsmål må vi ihvertfall kunne la ligge her.

Det er umulig for nogen å kunne forutsi hvorledes fremtiden vil arte sig; det er en mulighet for at vi ganske snart kan stå overfor en ny verdenskrig, det er en mulighet for at det kan trekke ut nokså lenge, og det er kanskje også en svak mulighet for at vi kan få en varig avspenning. Men for oss tilsier dette at vi må innrette oss på de to første muligheter, vi må så snart som mulig skaffe oss det materiell og utstyr som vi overhodet kan skaffe, og vi må også bygge ut vårt forsvar, vårt nøytralitetsvern, med sikte på et lenger tidsrum. Men når så er tilfelle, er det helst uforståelig for mig at hr. Mowinckel kan uttale at det ikke er penger det kommer an på. Ser vi oss rundt i verden idag, tror jeg vi får anskuelsesundervisning god nok om at det er penger det kommer an på, hvis vi skal makte å utnytte den områdingstid vi har til å styrke vårt nøytralitetsvern. Og når hr. Mowinckel oppkonstruerer et motsetningsforhold mellem vårt militære nøytralitetsvern og det civile nøytralitetsvern, er jo det helt uriktig. Selvsagt må vi bygge ut på begge områder, og jeg vil si at hvis man fulgte hr. Mowinckels anvisning om at vi skulde skaffe oss store forsyninger uten samtidig å bygge ut vårt forsvar, vilde det innebære en direkte fare for vårt land i tilfelle av en krig. Vi må selvsagt også innrette oss på å forsvare de verdier som vi fører til landet. - Som jeg nevnte, må vi handle raskt når det gjelder å skaffe de mest nødvendige ting for å kunne gjøre vårt nøytralitetsvern så effektivt som mulig. Derfor er jeg helt enig i hvad formannen i militærkomiteen uttalte at Regjeringen må være bemyndiget til innen for den ramme som er gitt i de foreliggende forslag, å treffe sine disposisjoner så snart det er nødvendig.

Jeg tror ikke det er riktig å fremstille vårt folks uro i denne tid som noget uttrykk for agitasjon eller hysterisk frykt. Det er en erkjennelse av at vi står likeoverfor alvorlige forhold, en erkjennelse som alle Stortingets partier har sett sig nødt til å gjøre, og som også Regjeringen har tatt hensyn til. Vi skal være glad for at denne forståelse nu er så almen ute i vårt folk, og det er ikke forsvarlig å benytte sneiord likeoverfor de henstillinger som kommer til statsmaktene i denne tid. Vårt folk har rett til å kreve av statsmaktene at de gjør hvad der står i deres makt innenfor den økonomiske evne som vi har, for å gjøre vårt land så motstandsdyktig mot ytre påtrykk i en eventuell ny konflikt som det overhodet er mulig å gjøre.

Tilslutt vil jeg si, at efter min mening er ikke nu tidspunktet inne til å ta op forsvarsordningen til ny behandling. Vi får arbeide på det grunnlag vi har og søke å gjøre det beste mulige ut av det.

Colbjørnsen: Jeg har aldrig tidligere tatt ordet under forsvarsdebatter i Stortinget og vil derfor benytte anledningen til å si nogen få ord ved dette høve. Vi er jo allesammen enig om at vi skal være nøitrale, og vi er også allesammen, praktisk talt i ethvert fall, enig om at vi må verge vår nøitralitet. Vi må ha et nøitralitetsvern som i første rekke skal ha opsynet langs kysten, men vi er vel også allesammen klar over at det kan hende at dette nøitralitetsvern vil måtte bli et virkelig eksistensforsvar. Slik kan stillingen bli at vi blir blandet inn, og da blir det å forsvare vår eksistens, og jeg vil si kanskje ikke minst den norske arbeiderklassens eksistens og arbeiderorganisasjonenes eksistens. Vi vil da ikke komme til å stå alene. Vi vil ha hjelpere, og disse hjelpere har også et rimelig krav på at vi i tide gjør hvad vi kan for at vi virkelig skal kunne hjelpe dem i å hjelpe oss selv.

Nu er det jo i de siste år gjort en del for å utbedre forsvarsstellet vårt, og en del mere er planlagt og i arbeide, og det er noget som naturligvis ikke har noget med oprustning å gjøre. Skulde vi delta i oprustning, måtte vi op i ganske anderledes store beløp; vi måtte op i et beløp av flere hundrede millioner kroner pr. år, 2 - 300 millioner kroner i ethvert fall, for at vi skulde kunne si at det var noget som hadde karakteren av oprustning som i de store land, så selv om vi går betydelig over det nuværende beløp, har ikke det noget med oprustning å gjøre. Vi er også allesammen enig om, at det må være en kombinasjon av militær beredskap og forsyningsberedskap, det er et både - og. Det nytter ikke bare med økonomisk forsvarsberedskap, hvis det militære mangler, og heller ikke hvis det omvendte er tilfellet. Det er jo også slik at så uproduktive som forsvarsbevilgningene igrunnen er, så har de også sin arbeidsmessige side, slik som det økonomiske liv nu engang er innrettet. De skaper en viss stimulans i arbeidslivet, og det er forsåvidt en god ting ved disse uproduktive bevilgninger.

Jeg er enig i, som hr. Mowinckel så klart fremholdt, at vi hurtigst mulig må få gjort noget effektivt, og det er gledelig at det nu gjennom hr. Seip så å si er meddelt Stortingets konsens til at Forsvarsdepartementet kan gå i gang med disse

bestillinger i utlandet som det er tale om. Men på litt lengere sikt er det allikevel den innenlandske produksjon som er det vesentlige, og det er et spørsmål om det ikke i mange tilfeller også tilslutt kan bli den hurtigste. Jeg vil uttale håpet om at der kan gjøres noget for å sette mer arbeide i gang på Kongsberg våbenfabrikk. At det skal være vanskeligheter der med å holde 50 - 100 mann i arbeide, forekommer mig helt urimelig. Det forekommer mig at der burde kunne holdes ikke bare de 550 mann, som visstnok nu er der, men der burde kunne holdes 7 - 800 mann i arbeide på Kongsberg i tiden fremover for å oparbeide de våbenforråd, spesielt for luftvernet, som vi jo fremdeles trenger, og som vi efter hvad det fremgår av dokumentene, ligger langt tilbake med å anskaffe.

Det som jeg egentlig forlangte ordet for å si var at jeg tror ikke det er slutt med disse 20 millioner ekstraordinært i år. Vi ser nu at det vil kreves ordinært og ekstraordinært 70 - 75 millioner kroner pr. år, og selv om det skulde bli avspenning i den nærmeste tid, er det klart at vi i en del år fremover vil få noget som kan sies å være en vebnet fred, og vi må da fortsette med de ekstraordinære bevilgninger. Jeg vil da henstille til Regjeringen at den tar med de ekstraordinære bevilgninger allerede ved fremleggelsen av budgett til neste år, så vi kan slippe all denne ståhei og nervøsitet og slit av kraft og nerver med det ekstraordinære budgett, spesielt da for dem som sitter i Regjeringen. Vi må ha en 70 - 75 millioner kroner, og da er det best at alt blir inkludert i budgett når det blir fremlagt i januar. Selv om vi holder oss til det beløp, er det allikevel forholdsvis neppe mere enn det vi hadde for en del år tilbake, da Statens budgett ikke var stort mere enn halvparten av det som vi antagelig får når det blir fremlagt neste år. Vi kommer vel op i en 650 - 700 millioner kroner, og da er det et forholdsvis rimelig beløp, hvis vi sier at vi bruker 70 - 75 millioner kroner ordinært og ekstraordinært til forsvaret.

T. Sverdrup: Jeg er langt enig i det den siste ærede taler uttalte. Forholdet har jo vært det at man ikke har vildet se forsvarsbevilgningene i relasjon til det almindelige budgett. Man vil først ha det almindelige budgett op og avgjort og når man er ferdig med det, kommer man med noget på toppen og sier, at vil dere ha til dette, må dere nok være med på å bevilge ekstraordinært og dekke det på den ekstraordinære måte. Jeg er helt enig i hvad hr. Colbjørnsen sa, at man med engang burde se forsvarsbevilgningene i forbindelse med budgett. Jeg har kort tid, så jeg skal ikke gå lenger inn på det.

Forsvarsministeren ønsket en hurtig behandling av spørsmålet om motortorpedobåtene. Der vil jeg si at det er ikke mitt fravær i militærkomiteen som er avgjørende for at det ikke kan skje, men det at der ikke foreligger innstilling fra militærkomiteen. Jeg kan imidlertid tilsi at jeg skal være med på å innstille på 6 båter istedenfor 7, og jeg vil motivere det med at jeg ikke efter det jeg idag har uttalt om vår manglende torpedobeholdning vil være med på å bevilge til torpedofartøier uten at der samtidig bevilges til torpedoer til disse fartøier. Det er derfor jeg er med på å slå ned antallet fra 7 til 6. Det er mitt grunnlag, så får det da bli en sak for sig hvorvidt

mitt syn vinner frem. Da kan man jo, som forsvarsministeren har sagt til mig underhånden, ta den siste torpedobåt på hånden og få den bestilt i tilfelle det blir nødvendig. Hvad angår luftskyts, skulde jeg så gjerne være med på å bevilge til det dobbelte antall luftskyts. -

Så var det hr. Mowinckel, som sa at de sakkyndige roper på penger. Nei, det gjør de slett ikke. De roper på materiell og de roper på øvelser; men vi må nu engang her i verden omsette disse ting og goder i penger. - Penger er bare et middel, sa hr. Mowinckel. Jeg tør spørre: Kan hr. Mowinckel skaffe ting uten penger? Ikke tror jeg det. Det er bare utenomstakk, det er ikke realiteter. Det gjør sig godt på en talerstol, spesielt i et offentlig møte, men jeg skjønner ikke at det har nogen betydning å si slike ting i et hemmelig møte. Forøvrig var hr. Mowinckel inne på at vi nevnte ting som kanskje kunde vært sagt i et åpent møte. Jeg tror nu at de betraktninger hr. Mowinckel kom med, kunde vært sagt i et åpent møte. Det var intet hemmelig i det hr. Mowinckel omtalte her. Derimot tror jeg at vi skal holde alle våre svakheter innen våre egne vegger, vi skal ikke vaske vårt skitne linned for åpen dør.

Hr. Mowinckels betraktninger om nøytralitet kan jeg - for å være kort - ikke utlegge anderledes enn at nøytralitet i hr. Mowinckels munn betyr at kommer engelskmennene så overgir vi oss, og kommer nogen andre så overgir vi oss ikke. Nøytralitet betyr efter min mening at vi må kjempe enten den ene eller annen bryter vår nøytralitet, og da har vi også plikt til å gjøre det om engelskmennene bryter den. Og da gjelder det at vi har så meget av forsvarsmidler for hånden at opgaven blir dyr for den som forsøker det.

Hr. Mowinckel forsøkte å gjøre et nummer av at jeg hadde sagt at vi må ha stambesetning på våre festninger. Hvad annet er det enn hvad Regjeringen foreslår som en foreløbig foranstaltning i vanskelige tider? Han mener vel ikke at jeg er av den oppfatning at våre festninger når krig eller vanskeligheter forestår, ikke skal mobiliseres? Men det er da vel bedre å ha 70 mann på en festning enn å ha en, slik at en mann kan røve hele festningen, som vi oplevet det på Oskarsborg nu nylig. Da begynner jo forholdene å nærme sig det latterlige. Nei, en stambesetning vil alltid spille en viss rolle, og er i det militære liv av anerkjent betydning bl.a. ombord i fartøiene. Man har en stamme som kjenner forholdene, som kan betjene kanonene og som kan lære op de nye mannskaper når de kommer. Jeg tror nok ikke man behøver å lage noget stort nummer av det.

Hr. Mowinckels almindelige betraktninger utelot så totalt dette at vi lever i en verden også med venner - vi har Sverige, vi har Finnland - som vi har felles interesser med. Under vanskelige forhold er vi ikke bare oss i det elendige Norge. Vi kan komme til å måtte ta vårt standpunkt under hensyntagen til andre skandinaviske land, og da kan vi representere en viss vernekraft, vi like så vel som andre, som verden kanskje vil komme til å måtte ta hensyn til. At krigførende kan ønske et objekt, det er så. Det er bare spørsmål om hvor meget han har råd til å ofre på et sådant ønske. Vi så England i Dardanellerne. Hvad var det tyrkerne hadde til forsvar derned? De hadde nogen gamle munnladningskanoner som markerte skudd ved

Dardanellerne - men engelskmennene turde allikevel ikke forsere Dardanellerne, fordi de visste hvilken kostbar affære det er for en flåte å gå inn mot en festning. Det eksempel er langt bedre enn hr. Mowinckels eksempel fra Tsjekkoslovakia, som intet har med dette spørsmål å gjøre. Hvis vi hadde befunnet oss strategisk sett i en så vanskelig stilling som Tsjekkoslovakia befant sig i, tror jeg at også jeg var gått langt i retning av å ville hevde selvoppgivelsens politikk, som hr. Mowinckel er langt ute for at vi skal gjøre.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg har ikke forlangt ordet for å ta del i den militærpolitiske debatt som er ført her idag, men jeg vil allikevel få lov å si at de betraktninger som hr. Colbjørnsen kom med om militærbudgettets høide, vel får stå for hans og hr. Sverdrups egen regning. Jeg kan ikke underskrive dem på stående fot her ikveld.

Det jeg egentlig forlangte ordet for, var en uttalelse av hr. Mowinckel. Han sa nemlig at det er ikke bare det militære forsvarsberedskap som er det avgjørende, i virkeligheten betyr også vårt sivile forsvarsberedskap like meget. Jeg er så overmåde enig i det som hr. Mowinckel uttalte. Jeg tror at i tilfelle av at en storkrig bryter ut, vil nok våre forsyninger og det sivile forsvarsberedskap, i det hele tatt foranstaltninger som kan gjøres for å sikre vårt arbeidsliv o.s.v., ha overmåde stor betydning, og jeg synes virkelig at også det spørsmål skulde beskjefte de folk litt som nu snakker om hvor dårlig vi er stillet. Regjeringen har vært opmerksom på at man også må ta det med. Det er ikke bare bevilgninger til de militære formål og det er ikke bare bevilgninger til forsyningen - det har vi fått og Stortinget vil ganske snart få en redegjørelse for hvordan de 15 millioner, som Regjeringen har fått stillet til sin disposisjon, er blitt brukt - men det er også mange andre forhold det vil bli spørsmål om hvis ulykken skulde komme. Av den grunn tok Regjeringen disse spørsmål op i september ifjor under den vanskelige situasjon som da rådet, og som truet med å lede til en europeisk storkrig. Vi fant at det var påkrevet straks å overveie de nærmeste forberedelser til beskyttelse av den økonomiske og næringsmessige stilling under en kommende krig, og at det var like så viktig som vår militære beredskap som man daglig hører veklager om. Som en førstehjelp, for å bringe på det rene hvad der vilde kreves av foranstaltninger, nedsatte Regjeringen en interdepartemental komite under navnet "Regjeringens rådgivende komite". Den bestod av 8 medlemmer og blev opnevnt i statsråd i begynnelsen av september. Komiteen bestod av utenriksråd Ludvig Aubert som formann, generalintendant oberst Arnold Løchen, byråchef Sundt, ekspedisjonschef Carl Platou, handelsdirektør Giverholt-Hanssen, ekspedisjonschef Solheim, direktør Torkildsen fra Norges Bank og direktør Gunnar Jahn fra Det Statistiske Centralbyrå med sin sekretær. I foredraget i statsråd begrunnet Regjeringen bestemmelsen om å opnevne en slik komite med hensynet til muligheten av krigsutbrudd og de vanskeligheter som da forestod. Komiteens mandat var som følger:

"I.

Å avgi uttalelse om en utvidelse av statens kontroll over landets økonomiske og finansielle hjelpemidler under en kommende krig. Komiteen vil i forbindelse hermed måtte beskjefte sig med spørsmålet om hvilke oppgaver av økonomisk, finansiell og handelspolitisk karakter (innbefattet skibsfarten) staten bør overta under en kommende krig, ikke minst til sikring av kompensasjonsmidler før og under en eventuell blokade.

II.

Komiteen bør fremskaffe materiale som viser hvilke foranstaltninger av ovennevnte karakter der blev truffet fra statens side ved krigsutbruddet i 1914. Det bør undersøkes hvilke av disse foranstaltninger kan benyttes også under kommende krig, og hvilke tilleggsforføyninger der eventuelt bør treffes. Undersøkelsene på dette område vil i første rekke komme til å gjelde eksportforbud og transitforbud samt andre forføyninger for å sikre den norske befolkning forsyninger av nødvendige varer under krig.

Komiteen vil enn videre få som oppdrag sammen med Norges økonomiske selvhjelpsråd og eventuelt næringenes representanter å drøfte en sådan videre og mere fast organisasjon som antas å ville bli nødvendig til varetakelse av de kriseoppgaver som vil melde sig under en krig. Komiteens drøftelser forutsettes å skulle skje i nærmeste samarbeide med Norges Økonomiske Selvhjelpsråd samt under konferanse med representanter for norske næringsorganisasjoner."

Komiteen avgav i alt 7 innstillinger samt 2 tilleggsinnstillinger i følgende rekkefølge:

Innstilling nr. 1 angår spørsmålet om eksportforbud og derunder hørende transittbestemmelser, bilagt med P.M. om eksportforbud, som var utarbeidet av handelsdirektør Giverholt-Hansen.

Innstilling nr. 2 angår almindelige foranstaltninger vedrørende bank-, penge- og finansvesenet.

Innstilling nr. 3 er en fellesskrivelse fra Regjeringens rådgivende komite og Norges Økonomiske Selvhjelpsråd om eventuell opprettelse av et særskilt krisedepartement. Den var bilagt med Selvhjelpsrådets rapport, som var avgitt i 1937, med "Foreløbig utkast til retningslinjer for en ekstraordinær kriseorganisasjon under vanskelige tilførselsforhold".

Innstilling nr. 4 angår skibsfarten. Den var bilagt med avskrift av komiteens skrivelse til kontorchef Andr. Johnsen (varamann for redernes ekstraordinære medlem i Selvhjelpsrådet), likeledes med Norges Rederforbunds uttalelse til Den nasjonale Selvhjelpskommisjon, P.M. utarbeidet av Rederforbundets direktør W. Klaveness, samt Norges Rederforbunds redegjørelse til Krigsspill vedrørende hærens bakre linjer (om varsling til våre skib ute i verden om krigsfare eller mobilisering).

Innstilling nr. 5 angår påkrevde foranstaltninger fra Forsvarsdepartementets side, med 2 underbilag.

Innstilling nr. 6 angår spørsmålet om importforbud. Den er bilagt med P.M. angående regulering av landets import med sikte på landets forsyning av viktige varer i krisetider, utarbeidet av direktør Øystein Ravner.

Innstilling nr. 7, med hvilken oversendes P.M. om hvad der kan bli nødvendig å sette i verk for Landbruksdepartementets vedkommende i tilfelle av en krise, hvilken P.M. er utarbeidet av ekspedisjonschef E. Solheim. Denne innstilling er bilagt med en oversikt fra Statens Kornforretning over kornmengdene og kontraheringene. Den er videre bilagt med en P.M. om landets forsyning med brødkorn i tilfelle av krise og likeledes med en P.M. av skogdirektøren om brenselforholdene, hvad som angår torv og ved m.v.

Innstilling nr. 8 er en skrivelse som oversendes til statsministeren om enkelte trekk i utviklingen av kriseforanstaltningene under verdenskrigen 1914-1918.

Innstilling nr. 9 angår spørsmålet om en utvidelse av statens kontroll over landets økonomiske og finansielle hjelpemidler under en kommende krig.

Innstilling nr. 10 angår kommunikasjon mellom Norge og den utenriksgående handelsflåte i krigstid, utarbeidet av Rederforbundet.

Disse innstillinger beror nu hos Regjeringen, og en hel del av dem er videre bearbeidet og tilrettelagt, slik at man så å si øieblikkelig kan sette i verk en hel del av de foranstaltninger som denne komite har arbeidet med og pekt på. Jeg fant grunn til å nevne dette for Stortinget i kveld. Jeg mener at disse innstillinger i og for sig ikke kan være gjenstand for en diskusjon og debatt her i tinget, og de kan derfor heller ikke som sådanne oversendes. De får ligge til Regjeringens disposisjon, og foranstaltningene vil da kunne settes i verk i samarbeide med Stortinget. Men jeg har villet nevne det, fordi jeg vilde at Stortinget skulde være opmerksom på at Regjeringen ikke bare har stirret sig blind på det militære spørsmål. Den er fullt ut opmerksom på at det hjelper så menn ikke med kuler og kanoner og krutt, hvis vi mangler det mest nødvendige til mat og til å holde vårt civile produksjonsliv oppe.

Presidenten: Presidenten har tillatt sig å la statsministeren få noget lengere tid enn de ellers fastsatte 5 minutter, idet han gikk ut fra at Stortinget var enig i det.

Sig. Jacobsen: Jeg forlangte ordet for bare med nogen få ord å gi min tilslutning til det som hr. Mowinckel uttalte. Jeg har også alltid vært av den opfatning og har forfektet som min tanke at hovedvekten, når det gjelder vårt forsvar, må ligge i en klok beredskapspolitikk. Erfaringene fra verdenskrigen har nemlig vist oss at vår absolutte mangel på forskjellige stoffer betinget at vi kom i et faretruende avhengighetsforhold til de krigførende makter. Det vilde ikke bare bety en fare for våre sjøfolk og for vår skibsfart, men det kunde også bringe oss inn i krigerske forviklinger. Jeg er som sagt enig med hr. Mowinckel, både i hans uttalelse om denne side av saken og likeledes i hans uttalelse om vår evne til fysisk forsvar ved

forhøielse av budgettet. Jeg skulde bare ønske at hele venstre vil gå inn for hr. Mowinckels standpunkt, når man skal budgettbehandle denne sak i fremtiden. Vi er heldigvis i den stilling her i landet at vi har nok av stoffer og energi, derfor mener jeg, at skal det bevilges noget utover det ordinære for å kunne berge oss ut av en kommende konflikt, må det fornuftigvis bli til utnyttelse av landets egne produksjonsmidler og energikilder, både med henblikk på vår beredskap og til vern for hele nasjonen.

Presidenten: Det inntegnes fremdeles talere, og presidenten vil foreslå at de som herefter inntegnes, får en taletid av inntil 2 minutter - og anser det som bifalt.

Moseid: Den ærede statsminister uttalte sig som om det skulde kunne tenkes at det var delte meninger innen Stortinget om nødvendigheten av civil forsvarsberedskap. Det er det selvsagt ikke. Det er en gitt sak at det må gjøres hvad gjøres kan, også på det område. Men jeg tror ikke at det er riktig av Regjeringen å si at intet på det område vedkommer Stortinget på forhånd. Jeg vil ikke nekte for at jeg for min del har vært både forbauset og engstelig over at Stortinget ikke har fått nogen meddelelse om hvilke resultater man er nådd frem til på dette område, og det er vel en av årsakene til at hr. Hundseid har sett sig nødt til å interpellere om et av de spørsmål som er aktuelle i denne forbindelse. Det er også andre spørsmål som efter min mening bør drøftes i Stortinget. Jeg vil ikke dermed si at de forskjellige innstillinger og alt hvad der er behandlet av tiltak, nødvendigvis må legges frem for Stortinget, men jeg tror at det er forskjellige ting som Regjeringen bør konferere med Stortinget om på forhånd.

Førre: Jeg har ikke villet delta i denne debatt, da jeg ikke har noget annet å si enn det som kan sies for åpne dører. Men jeg har konferert med presidenten, og såvidt jeg forstår, skal denne fullmakt som her er nevnt av komiteformannen, ansees vedtatt uten votering. Jeg vil for mitt vedkommende bare erklære at jeg selvfølgelig ikke er enig i at nogen fullmakt blir gitt.

Presidenten: Overfor den siste uttalelse vil presidenten opplyse om at på forespørsel svarte presidenten at det ikke er fremlagt noget forslag, og hvis det ikke blir fremsatt noget forslag, blir det selvfølgelig heller ikke nogen votering over den fullmakt som komiteen har antydnet.

Statsminister Nygaardsvold: Det må være en misforståelse av hr. Moseid, når han sier at jeg skulde ha uttalt at Stortinget ikke har noget med dette å gjøre. Jeg har ikke ment det og har visst heller ikke sagt det. Det jeg mente å gi uttrykk for, var at disse innstillinger ikke egnede sig til å oversendes til Stortinget som innstillinger betraktet og som debattmateriale, men at det må bli Regjeringens sak på grunnlag av disse innstillinger å utarbeide og fremlegge for Stortinget de proposisjoner, de forslag som den mener stillingen krever. Det kan være godt mulig at stillingen kan bli slik at Regjeringen

Møte for lukkede dører, Stortinget 3. mai 1939

må handle hurtig, men da får Regjeringen ta sitt ansvar og legge sin handling frem for Stortinget, og så får Stortinget dømme Regjeringen bakefter.

Seip: Det var i tilføre av det spørsmålet um fullmakt til Regjeringa. Eg trudde etter dei fråsegner som her var gjevne, at det ikkje skulde vera naudsynt å leggja fram noko framlegg. Eg gjekk ut ifrå at Forsvarsdepartementet på grunnlag av dei fråsegner vilde kunna gå til dei tingingar som det hev vore tala um her. Etter denne fråsegn frå hr. Førre vil det kanskje vera rettast at det vert gjort eit framlegg, og det framlegget vil då koma til å lyda:

"Forsvarsdepartementet fær fullmakt til å tinga 6 motortorpedobåtar og luftvernskyts i samsvar med framlegget i St.prp. nr. 1, tillegg nr. 20."

Presidenten: Hr. Moseid har hatt ordet to ganger og får ordet til en kort bemerkning.

Moseid: Jeg er tilfreds med den siste uttalelsen fra statsministeren og går ut fra, at der hvor det dreier sig om spørsmål hvor det må treffes avgjørelse nogenlunde snart, vil også spørsmålene bli forelagt Stortinget nogenlunde snart.

Presidenten: Hr. Seip har på komiteens vegne fremlagt følgende forslag: "Forsvarsdepartementet fær fullmakt til å tinga 6 motortorpedobåtar og luftvernskyts i samsvar med framlegget i St.prp. nr. 1, tillegg nr. 20".

Votering:

Seips på komiteens vegne fremsatte forslag - se ovenfor - bifaltes mot 2 stemmer.

Komiteen hadde innstillet:

St.meld. nr. 28 vert å leggja til møteboka.

Votering:

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Protokollen oplestes derefter uten å foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 20.50.